

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК
ВИЩОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

НАУКОВО-
ІНФОРМАЦІЙНИЙ
ВІСНИК

2020
№ 1
(109)

SCIENTIFIC AND INFORMATION BULLETIN

ВИМОГИ ДО ОПУБЛІКУВАННЯ СТАТЕЙ

До опублікування у «Науково-інформаційному віснику» приймаються проблемні статті, оригінальні дослідження, огляди, лекції, спостереження з практики, дискусійні статті, короткі повідомлення, рецензії. У Науково-інформаційному віснику розміщуються праці з подій сьогодення, у рубриках «Постаті», «Наші ювіляри», «Некролог»; інформаційні повідомлення про науково-практичні конференції, симпозиуми, круглі столи, семінари тощо.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

1. До розгляду редакційною колегією Вісника приймаються роботи, які не публікувалися раніше.

2. Оригінал роботи подається до редакції українською, російською або англійською мовами. Матеріали, подані англійською мовою, розглядаються першочергово та публікуються на спеціальних умовах.

До статті слід додати офіційне направлення від установи, в якій виконано роботу. На першій сторінці статті має стояти підпис наукового керівника, завірений круглою печаткою установи. На останній сторінці статті мають стояти підписи всіх авторів.

Титульний аркуш має містити таку інформацію:

- 1) код УДК;
- 2) назва статті, сформульована максимально інформативно та лаконічно;
- 3) прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, e-mail кожного з авторів (подається трьома мовами – українською та англійською);
- 4) повна назва установи й відділу (кафедри), де виконано роботу;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові, повна поштова адреса, номер телефону, факсу, електронна адреса автора, відповідального за контакти з редакцією; повні професійні посади (регалії) та академічні звання автора та співавторів повинні додаватися на окремій сторінці і є обов'язковим додатком до статті.

Текст. Обсяг оригінальної статті не повинен перевищувати 10–12 сторінок формату А4 у редакторі Microsoft Word 1997–2003, обсяг коротких повідомлень і заміток з практики – 3–4 сторінки. Обсяг лекцій та оглядів не має перевищувати 12–15 сторінок. Текст статті має бути набраний у форматі «.doc». Роботу слід друкувати шрифтом Times New Roman, кеглем 14, через 1,5 інтервалу, з полями: зліва – 3 см, справа – 1,5 см, зверху та знизу – по 2 см.

Викладення матеріалу в роботі повинно бути чітким і послідовним, містити такі розділи:

- Індекс УДК (розширений; УДК виду: 616.89 – не допускаються).
- Ініціали та прізвища авторів.
- Назва статті.
- Місце роботи авторів.
- e-mail.
- Резюме. Подається трьома мовами (українською, російською та англійською) та має бути структурованим:
  - а) актуальність (background);
  - б) мета дослідження (objective);
  - в) матеріали та методи (materials and methods);
  - г) результати (results);
  - д) висновки (conclusions);
  - е) ключові слова (keywords) (до 5 слів).

Обсяг резюме має становити не менше 150 слів (назва статті та ключові слова не враховуються). Ключові слова, що сприяють індексуванню статті в інформаційно-пошукових системах. Назва статті, резюме та ключові слова мають бути викладені двома мовами (українською та англійською).

• Актуальність. Обґрунтувати актуальність дослідження, коротко висвітлити ситуацію щодо проблеми з посиланнями на вітчизняні та іноземні публікації за останні 5–10 років.

• Мета.
• Матеріали та методи дослідження. Навести кількісні та якісні характеристики досліджених груп осіб, зазначити методи досліджень, застосованих у роботі, включаючи методи статистичного аналізу даних.

• Результати та їх обговорення. Результати мають бути викладені у логічній послідовності в тексті, таблицях і на рисунках. Дані з таблиць і рисунків не мають дублюватися у тексті, слід зазначити тільки найважливіші з них. У рисунках не слід повторювати дані, наведені в таблицях. Підписи до рисунків та опис деталей на них подавати під рисунками, з відповідною нумерацією. Одиниці вимірювання мають відповідати Міжнародній системі одиниць (СІ).

• Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Висновки статті повинні бути її логічним завершенням та містити ключові позиції статті, які читач може взяти за інформативну основу.

• Таблиці повинні бути компактними, мати назву, що відповідає змісту, бути пронумерованими, заголовки граф мають

точно відповідати їхньому змістові, а дані в таблицях – посиланням на них у тексті. Всім рисункам та таблицям у тексті статті повинні передувати відповідні посилання, зазначені в дужках, наприклад: (рис. 1), (табл. 1).

Слід зазначати статистичні методи, використані для відображення варіабельності даних і достовірності відмінностей. Не припускаються скорочення в графах, окрім визначених ДСТУ 3582-97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила». Усі роз'яснення, включаючи розшифрування абrevіатур, слід подавати у виводах.

• Ілюстрації (рисунки, діаграми, фотографії) надаються у двох примірниках. Зі зворотного боку рисунків олівцем слід зазначити прізвище першого автора, номер рисунка, позначення верху рисунка. Рисунки не мають бути перевантажені текстовими написами. Якщо ілюстрації подаються в електронному вигляді, вони мають бути збережені в форматі JPG (300–600 dpi). Ілюстрації (графіки, діаграми, формули) мають бути чіткими, фотографії – контрастними. Малюнки й таблиці не повинні дублювати один одного. У графіках і діаграмах має бути зазначено, що дано на осях координат, на наведених кривих тощо.

• Скорочення. Не є припустимим скорочення слів, назв (крім загальноприйнятих скорочень мір фізичних, хімічних, а також математичних одиниць і термінів, та скорочень, визначених ДСТУ 3582-97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила» та ГОСТ 7.12.93 «Библиографическая запись».

• Список використаної літератури формується двома блоками: традиційним та додатковим для закордонних баз даних.

Традиційний блок списку літератури оформлюється в один із таких способів: 1) у порядку появи посилань у тексті; 2) у алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків; 3) у хронологічному порядку. Бібліографічний опис джерел слід складати відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи, міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема, потрібну інформацію можна одержати із таких міждержавних і державних стандартів:

• ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT);»

• ДСТУ 3582-97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила»;

• ДСТУ 6095:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікації (ГОСТ 7.88–2003, MOD);»

• ДСТУ 7093:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами»;

• ГОСТ 7.11–78 «СИБИД. Сокращение слов и словосочетаний на иностранных европейских языках в библиографическом описании».

Список літератури («References») для закордонних баз даних має відповідати за змістом та порядком розташування джерел списку літератури, оформленому згідно державних стандартів, та оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>).

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ПУБЛІКАЦІЙ

• Усі статті, подані до редакційної колегії, підлягають рецензуванню.

• Відхилені у процесі рецензування рукописи авторам не повертаються.

Статті, оформлені без дотримання вказаних правил, не розглядаються.

• Редакційна колегія правомірно здійснювати наукове та літературне редагування матеріалів, що надійшли, при необхідності скороченням їх, за погодженням з автором, або, якщо тематика статті становить інтерес для журналу, направляти статтю на доопрацювання автору.

• Редакційна колегія залишає за собою право відхилити статтю, яка не відповідає встановленим вимогам або тематиці журналу, без додаткових повідомлень або роз'яснень.

НАДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Назва надісланого електронного файлу з публікацією – латиницею, а не прізвищем першого автора.

У випадку невиконання зазначених вище вимог матеріали публікуватися не будуть.

У разі виникнення запитань та для отримання додаткової інформації – звертатися до Товалович Тетяни Володимирівни за електронною адресою: anvuz@ukr.net або за телефонами (044) 486-89-16, (097) 708-43-68.

ГО «НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

Науково-інформаційний вісник
Том № 1 (109), 2020

Головний редактор акад. С.І. Табачніков
Заступник головного редактора акад. В.І. Шпак
Відповідальна за випуск Т.В. Товалович

Редакційна колегія

Б.М. Андрушків, д-р екон. н., проф. (Україна); Л.В. Баль-Прилипка, д-р техн. н., проф. (Україна); О.О. Біляєва, д-р мед. н., проф. (Україна); С.В. Бобровник, д-р юридич. н., проф. (Україна); П.А. Воробей, д-р юридич. н., проф. (Україна); Ж.П. Вірна, д-р психолог. н., проф. (Україна); В.В. Вербицький, д-р пед. н., проф. (Україна); П.П. Говоров, д-р техн. н., проф. (Україна); Є.Г. Гриневич, д-р мед. н., проф. (Україна); В.С. Гічун, д-р мед. н., проф. (Україна); І.І. Дейнега, канд. істор. н., доц. (Україна); Г.І. Демидась, д-р с.-г. н., проф. (Україна); О.М. Дзюба, д-р мед. н., проф. (Україна); І.С. Зозуля, д-р мед. н., проф. (Україна); С.В. Зяблицев, д-р мед. н., проф. (Україна); Б.Б. Івнєв, д-р мед. н., проф. (Україна); В.І. Карповський, д-р вет.н., проф. (Україна); Г.М. Кожина, д-р мед. н., проф. (Україна); Ю.М. Кузнецов, д-р техн. н., проф. (Україна); В.П. Ляхощкий, д-р істор. н., проф. (Україна); М.В. Маркова, д-р мед. н., проф. (Україна); В.Л. Мартинов, д-р тех. н., проф. (Україна); М.М. Матяш, д-р мед. н., проф. (Україна); О.П. Мельник, д-р вет.н., проф. (Україна); С.І. Мірошніченко, д-р техн. н., проф. (Україна); Ю.Л. Мосенкіс, д-р філол. н., проф. (Україна); В.О. Мойсеєнко, д-р мед. н., проф. (Україна); Н.О. Михальчук, д-р психолог. н., проф. (Україна); Л.О. Омеляничик, д-р фармацевт. н., проф. (Україна); О.С. Осуховська, д-р мед. н., с.н.с. (Україна); В.Ф. Погребенник, д-р філолог. н., проф. (Україна); Р.Г. Процюк, д-р мед. н., проф. (Україна); С.О. Пузік, канд. тех. н., проф. (Україна); О.В. Сминтина, д-р істор. н., проф. (Україна); А.В. Череп, д-р економ. н., проф. (Україна); І.В. Чопей, д-р мед. н., проф. (Україна); В.С. Чорний, д-р філософ.н., проф. (Україна); В.І. Шакур, д-р юридич. н., проф., акад. НАПрН України (Україна); С.В. Шевчук, канд. філол. н., проф. (Україна); Л.Ф. Шестопалова, д-р психолог. н., проф. (Україна); А.В. Шостак, канд. соц. н., проф. зі спеціальності «соціологія управління» (Україна); В.І. Шпак, д-р істор. н., проф. (Україна); Є.М. Харченко, д-р мед. н., проф. (Україна).

Редакційна рада

Є.Є. Александров, д-р техн. н., проф. (Україна); В.П. Андрущенко, д-р філософ. н., проф. (Україна); В.Ф. Баранівський, д-р філософ. н., проф. (Україна); Ю.В. Вороненко, д-р мед. н., проф. (Україна); І.Т. Горбачук, д-р техн. н., проф. (Україна); І.Г. Ільницький, д-р мед. н., проф. (Україна); Б.С. Зіменковський, д-р фармацевт. н., проф., акад. НАМН України (Україна); І.П. Ковальчук, д-р географ. н., проф. (Україна); Л.Б. Кулікова, д-р пед. н., проф. (Україна); С.Б. Кузікова, д-р психолог. проф. (Україна); Л.Б. Кулікова, д-р пед. н., проф. (Україна); В.І. Курило, д-р юридич. н., проф. (Україна); В.М. Лісовий, д-р мед. н., проф. (Україна); Н.О. Марута, д-р мед. н., проф. (Україна); Б.В. Михайлов, д-р мед. н., проф. (Україна); В.М. Мороз, д-р мед. н., проф. (Україна); О.С. Падалка, д-р пед. н., проф. (Україна); М.В. Поляков, д-р фіз.-мат. н., проф. (Україна); С.К. Рудик, д-р вет.н., проф., (Україна); Павло Сиса, д-р біол. н., проф. (Польща); С.О. Пузік, канд. тех. н., проф. (Україна); В.А. Сминтина, д-р фіз.-мат. н., проф. (Україна); М.І. Степаненко, д-р філол. н., проф. (Україна); Д.В. Степовик, д-р богослов.н., д-р мист.-ства, д-р філософії, проф. (Україна); В.І. Сіпійтий, д-р мед. н., проф. (Україна); О.Ю. Табачніков, д-р мед. н., проф. (Україна); В.І. Цимбалюк, д-р мед. н., проф., акад. НАМН України (Україна); В.В. Черней, д-р юридич. н., проф. (Україна); В.І. Шакур, д-р юридич. н., проф., акад. НАПрН України (Україна); В.Ф. Ходаковський, канд. істор. н., проф. (Україна).

PO «NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE»

Scientific and Information Bulletin

Ch. № 1 (109), 2020

Editor-in-chief acad. S.I. Tabachnikov

Deputy Chief Editor acad. V.I. Shpak

Graduated editor T.V. Tovalovych

Editorial staff

B.M. Andrushkiv, Doctor of Science in Economics, Prof. (Ukraine); L.V. Bal-Prylypko, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); O.O. Bilyayeva, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); S.V. Bobrovnyk, Doctor of Science in Law, Prof. (Ukraine); P.A. Vorobei, Doctor of Science in Law, Prof. (Ukraine); Zh.P. Virna, Doctor of Science in Psychology, Prof. (Ukraine); V.V. Verbytskyi, Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. (Ukraine); P.P. Govorov, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); Zh.G. Hrynevych, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.S. Gichun, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); I.I. Deinega, PhD in Historical Sciences (Ukraine); G.I. Demydas, Doctor of Science in Agricultural Sciences, Prof. (Ukraine); O.M. Dzuba, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); I.S. Zozulia, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); S.V. Zyablitsev, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); B.B. Ivnev, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.I. Karpovskiy, Doctor of Science in Veterinary Sciences, Prof. (Ukraine); Yu.M. Kuznetsov, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); H.M. Kozhyna, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.P. Lyakhotskiy, Doctor of Science in History, Prof. (Ukraine); M.V. Markova, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.L. Martynov, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); M.M. Matyash, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); O.P. Melnyk, Doctor of Science in Veterinary Sciences, Prof. (Ukraine); S.I. Miroshnichenko, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); Yu.L. Mosencis, Doctor of Science in Philology, Prof. (Ukraine); V.O. Moiseenko, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); N.O. Mykhalchuk, Doctor of Science in Psychology, Prof. (Ukraine); L.O. Omeljanchyk, Doctor of Science in Chemistry, Prof. (Ukraine); O.S. Osukhovska, Doctor of Science in Medicine, Senior Researcher (Ukraine); V.F. Pogrebennyk, Doctor of Science in Philology, Prof. (Ukraine); R.G. Protsyuk, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); S.O. Pyzik, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); O.V. Smyntyna, Doctor of Science in History, Prof. (Ukraine); A.V. Cherep, Doctor of Science in Economics, Prof. (Ukraine); I.V. Chopeyi, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.S. Chorny, Doctor of Science in Philosophy, Prof. (Ukraine); V.I. Shakun, Doctor of Science in Law, Prof., Acad. of National Academy of Medical Sciences of Ukraine (Ukraine); S.V. Shevchuk, PhD in Philology, Prof. (Ukraine); L.F. Shestopalova, Doctor of Science in Psychology, Prof. (Ukraine); A.V. Shostak, PhD in Sociology, Prof. in the specialty "Sociology of Management" (Ukraine); V.I. Shpak, Doctor of Science in History, Prof. (Ukraine); Ye. M. Kharchenko, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine).

Editorial Board

E.E. Aleksandrov, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); V.P. Andrushchenko, Doctor of Science in Philosophy, Prof. (Ukraine); V.F. Baranivskiy, Doctor of Science in Philosophy, Prof. (Ukraine); Yu.V. Voronenko, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); I.T. Gorbachuk, Doctor of Science in Engineering, Prof. (Ukraine); I.G. Ilytskyi, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); B.S. Zimenkovskiy, Doctor of Science in Pharmacy, Acad. of National Academy of Medical Sciences of Ukraine (Ukraine); I.P. Kovalchuk, Doctor of Science in Geography, Prof. (Ukraine); S.B. Kuzikova, Doctor of Science in Psychology, Prof. (Ukraine); L. B. Kulikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. (Ukraine); V.I. Curylo, Doctor of Science in Law, Prof. (Ukraine); V.M. Lisovyi, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); N.O. Maryta, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); B.V. Mykhaslov, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.M. Moroz, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); O.S. Padalka, Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. (Ukraine); M.V. Polyakov, Doctor of Science in Physics and Math, Prof. (Ukraine); S.K. Rudyk, Doctor of Science in Veterinary Sciences, Prof. (Ukraine); Paul Sysa, Doctor of Science in Biology, Prof. (Poland); V.A. Smyntyna, Doctor of Science in Physics and Math, Prof. (Ukraine); M.I. Stepanenko, Doctor of Science in Philology, Prof. (Ukraine); D.V. Stepovyk, Doctor of Science in art, Doctor of Science in Philosophy, Prof. (Ukraine); V.I. Sipityi, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); O.U. Tabachnikov, Doctor of Science in Medicine, Prof. (Ukraine); V.I. Tsybalyuk, Doctor of Science in Medicine, Prof., Acad. of National Academy of Medical Sciences of Ukraine (Ukraine); V.V. Cherniei, Doctor of Science in Law, Prof. (Ukraine); V.F. Hodacovskiy, PhD in Historical Sciences, Prof. (Ukraine).

ЗМІСТ

I. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я	6
<i>Станіслав Табачников, В'ячеслав Мішиєв, Наталія Марута, Євген Харченко, В'ячеслав Гічун, Ганна Васильєва, Олена Осуховська, Олександр Зборовський</i> <i>Непсихотичні психічні порушення у осіб, які перенесли Covid-19</i>	6
Раду Процюк <i>Методи профілактики коронавірусу в Україні</i>	9
II. ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ	14
Юрій Бондар <i>Соціальні комунікації в умовах кризи: проблеми і можливості</i>	14
Юрій БРЯЗГУНОВ <i>Неосвіченість і непрофесіоналізм як загроза інформбезпеці в умовах гібридної війни</i>	17
Evisa Feleqi, Yurii Havrylets <i>Fake news as a weapon in the warbetween Ukrraine and Russia: the showiest cases of disinformation</i>	20
Pavel Glukhovskiy <i>National University: education during a pandemic time</i>	23
Лариса Ляхоцька <i>Онлайн-освіта дорослих як складова національної безпеки України</i>	24
Віктор Шпак <i>Дистанційне навчання в період пандемії</i>	27
III. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ	29
Юрій Кузнецов <i>Коронавірус, думки про освіту і науку в Україні</i>	29
Алла Череп, Олександр Череп <i>Механізми стабілізації економік світу та України внаслідок коронавірусної пандемії COVID- 19</i>	32
Олександр ЧЕКМИШЕВ <i>Моніторинг фейків щодо коронавірусу: основні тенденції та засоби протидії</i>	37
Аїда ХАМЕТЖАНОВА <i>Висвітлення COVID-19 на казахському телеканалі 24.KZ: агітаційно-пропагандистський аспект</i>	44

НЕПСИХОТИЧНІ ПСИХІЧНІ ПОРУШЕННЯ У ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕНЕСЛИ COVID-19

Епідеміологи та інфекціоністи наголошують, що інфекційні хвороби (як добре відомі, так і нові) становлять загрозу для розвитку людства, оскільки є причиною $\frac{1}{3}$ загальної щорічної кількості смертей у світі. За даними ВООЗ, до 25% летальних випадків у дорослих зумовлені інфекційними хворобами та їхніми наслідками, у дітей цей показник становить 60% (80% захворювань дітей віком <5 років – інфекційні). Смертність від інфекційних хвороб посідає друге місце у світі (>1 млн летальних випадків щороку є наслідком перенесених інфекційних захворювань). Найнебезпечнішими у світі фахівці ВООЗ називають: вірус HIV, туберкульоз, вірусні гепатити та малярію. Наприкінці XX століття загострилася ситуація з такими широко відомими захворюваннями, як чума, холера, жовта лихоманка, і з'явилося понад 30 нових раніше невідомих, але небезпечних хвороб: високононтагіозні геморагічні лихоманки Ласса, Ебола, Марбург; ВІЛ-інфекція, пташиний і свинячий грип. Серед величезної кількості збудників інфекційних хвороб особливе місце належить вірусам. ВООЗ оголосила XXI століття сторіччям вірусів. Найбільш масовими захворюваннями є грип й інші гострі інфекції верхніх дихальних шляхів, гепатити (А, В, С) і ВІЛ/СНІД.

Інфекційні хворі у заразливий період становлять потенційну загрозу не лише своєму здоров'ю та життю, а й оточуючим здоровим людям. Тож у лікуванні таких пацієнтів зацікавлені не лише вони самі, а й суспільство, частиною якого вони є. Раннє виявлення інфекційних хворих має велике значення для своєчасного початку терапії, особливо при важких станах, що потребують надання невідкладної допомоги (пневмонія, ДВС-синдром, інфекційно-токсичний шок, набряк мозку, психоневрологічні порушення тощо). Варто враховувати також, що після виявлення хворого починається комплекс протиепідемічних заходів

(обстеження контактних осіб, поточна і заключна дезінфекції, екстрена профілактика тощо), спрямованих на запобігання поширенню інфекційного захворювання.

3 грудня 2019 року по березень 2020 року найбільш широке поширення SARS-CoV-2 отримав на території Китайської Народної Республіки (КНР), де підтверджені випадки захворювання були зареєстровані у всіх адміністративних утвореннях. Найбільшу кількість хворих виявлено в Південно-Східній частині КНР з епіцентром в провінції Хубей (84% від загального числа випадків в КНР).

3 кінця січня 2020 року в багатьох країнах світу стали реєструватися випадки захворювання COVID-19, переважно пов'язані з поїздками до КНР.

У кінці лютого 2020 року різко ускладнилася епідеміологічна ситуація по COVID-19 в Південній Кореї, Ірані, Італії, що в подальшому призвело до значного зростання кількості випадків захворювання в інших країнах світу, зокрема США, Німеччина, Іспанія, РФ, Республіка Білорусь, Україна тощо.

11 березня 2020 року ВООЗ оголосила про початок пандемії COVID-19.

Основним джерелом інфекції є хвора людина, яка знаходиться в інкубаційному періоді захворювання. Провідним шляхом передачі SARS-CoV-2 є повітряно-крапельний, який реалізується при кашлі, чханні і розмові на близькій (менше 2 метрів) відстані. Контактний шлях передачі здійснюється під час рукоштовань і інших видах безпосереднього контакту з інфікованою людиною, а також через харчові продукти, поверхні й предмети, контаміновані вірусом. Відомо, що при кімнатній температурі SARS-CoV-2 здатний зберігати життєздатність на різних об'єктах навколишнього середовища протягом 3-х діб.

На сьогодні в усьому світі зафіксовано близько 5 млн підтверджених випадків COVID-19.

За даними Китайського центру з контролю і профілактики захворювань, опублікованих серед 44 672 підтверджених випадків захворювання, загальний коефіцієнт летальності (CFR) на лютий місяць становив 2,3% (1023 смерті із 44 672 підтверджених випадків). CFR був підвищеним серед пацієнтів із COVID-19, в анамнезі яких були серцево-судинні захворювання (CFR 10,5%), цукровий діабет (7,3%), хронічні респіраторні захворювання (6,3%), гіпертонія (6%) й онкологічні захворювання (5,6%). Окрім того, результати дослідження демонструють вікову тенденцію щодо CFR: у пацієнтів віком 80 років і старше CFR становить 14,8%, а у віці 70–79 років – 8,0% (Zunyou Wu, Jennifer M. McGoogan DOI:10.1001/jama.2020.2648). Встановлено, що COVID-19 вражає клітини не тільки дихальних шляхів, але й викликає широкий спектр симптомів від шлунково-кишкових і серцево-судинних до неврологічних та психічних. Порушення свідомості, дезорієнтація, неухважність та інші ознаки також були описані у важких випадках захворювання на коронавірус COVID-19.

Раптовий спалах інфекційного захворювання завжди становить загрозу для психічного здоров'я людей і їх близьких. Згідно з даним Huang et al (2020), серед підтверджених або підозрюваних пацієнтів, медичних працівників на інфікування COVID-19 спостерігали частіше за все розповсюдженість таких симптомів, як: тривогу, страх смерті або зараження цим вірусом своїх родичів, друзів чи близьких, з якими вони контактували (Zhang et al. 2020). Деякі з обстежених скаржились також на безсоння, різку дратівливість, плак-

сивість, депресію, панічні атаки. Що стосується гендерних відмінностей, у чоловіків було більше споживання алкоголю, ніж у жінок, але в цілому вони однаково занепокоєні COVID-19 і його подальшими наслідками. Що стосується вікових груп, люди у віці від 21 до 40 років перебувають у більш уразливішому положенні щодо свого психічного здоров'я і споживання алкоголю, ніж інші вікові групи. Хоча рівень смертності, за даними Worldmeter (2020), вище серед літніх людей (14,8% для людей старше 80 років), ніж серед молодих (0,2%). Під час епідемії число людей, де психічне здоров'я страждає, як правило, перевищує кількість інфікованих. У низці країн були здійснені заходи діагностики, відстеження, моніторингу та локалізації COVID-19. Однак досі немає точних епідеміологічних даних про психіатричні наслідки захворювань або їх вплив на здоров'я суспільства. Вважаємо, що в міждисциплінарні команди з психічного здоров'я слід включати обов'язково лікарів-психіатрів, психотерапевтів, клінічних психологів, соціальних працівників тощо. Слід зазначити, що у цей непростий час, коли пандемія коронавірусу COVID-19 поширилася у всьому світі, громадська організація «Національна академія наук вищої освіти України» разом із науковцями, лікарями, психологами державної установи «Науково-дослідний інститут психіатрії МОЗ України», фаховою Асоціацією психотерапевтів і психоаналітиків України організували консультативний психолого-психотерапевтичний центр надання психоемоційної підтримки та допомоги населенню, який діє винятково на волонтерських засадах.

Література.

1. Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*.
2. Chan, J.F., Yuan, S., Kok, K.-H. et al. A familial cluster of pneumonia associated with the 2019 novel coronavirus indicating person-to-person transmission: a study of a family cluster. *Lancet*. 2020; 395: 514–523
3. Chen, N., Zhou, M., Dong, X. et al. Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China: a descriptive study. *Lancet*. 2020; 395: 507–513
4. Helms, J., Kremer, S., Merdji, H., Clere-Jehl, R., Schenck, M., Kummerlen, C. et al. (2020). Neurologic features in severe SARS-CoV-2 infection. *New England Journal of Medicine*.
5. Huang, C., Wang, Y., Li, X. et al. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*. 2020; 395: 497–506
6. Huang P, Liu T, Huang L, et al. Use of chest CT in combination with negative RT-PCR assay for the 2019 novel coronavirus but high clinical suspicion. *Radiology* 2020 Feb 12
7. Mao, L., Jin, H., Wang, M., Hu, Y., Chen, S., He, Q et al. (2020). Neurologic manifestations of hospitalized patients with coronavirus disease 2019 in Wuhan, China. *JAMA neurology*.
8. Silverstein W. K., Stroud L., Cleghorn G. E., Leis J. A. First imported case of 2019 novel coronavirus in Canada, presenting as mild pneumonia // *Lancet*. -2020.

9. Toscano, G., Palmerini, F., Ravaglia, S., Ruiz, L., Invernizzi, P., Cuzzoni, M. G. et al. (2020). Guillain-Barré Syndrome Associated with SARS-CoV-2. *New England Journal of Medicine*.
10. Yoon S. H., Lee K. H., Kim J. Y., et al. Chest Radiographic and CT Findings of the 2019 Novel Coronavirus Disease (COVID-19): Analysis of Nine Patients Treated in Korea // *Korean J Radiol.* – 2020. – Apr. – Vol. 21, №4. – P. 494–500. – Doi: 10.3348/kjr.2020.0132.
11. Zhu, N., Zhang, D., Wang, W. et al. A novel coronavirus from patients with pneumonia in China 2019. *N Engl J Med.* 2020; 382: 727–733
12. Zhu, J., Ji, P., Pang, J., Zhong, Z., Li, H., He, C. et al. (2020). Clinical characteristics of 3,062 COVID-19 patients: a meta-analysis. *Journal of Medical Virology.* 6.– Feb. 29. – Vol. 395(10225):734. – Doi: 10.1016/S0140-6736(20)30370-6;

Довідка про авторів:

Станіслав ТАБАЧНИКОВ, д-р мед. н., професор, в.о. директора ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії МОЗ України»

В'ячеслав МІШИЄВ, д-р мед. н., професор, заслужений лікар України, завідувач кафедри загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика

Наталія МАРУТА, д-р мед. н., професор, заступник директора з наукової роботи, керівник відділу неврозів і пограничних станів ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України»

Євген ХАРЧЕНКО, д-р мед. наук, професор, в. о. завідувача відділу психосоматичної медицини та психотерапії ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії МОЗ України»

В'ячеслав ГІЧУН, д-р мед. наук, професор, начальник ДУ «Центр психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору МВС України»

Ганна ВАСИЛЬЄВА, д-р мед. наук, професор, доцент кафедри психіатрії, психотерапії, наркології і медичної психології Донецького Національного медичного університету МОЗ України

Олена ОСУХОВСЬКА, д-р мед. наук, с.н.с., провідний науковий співробітник відділу психосоматичної медицини та психотерапії ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії МОЗ України»

Олександр ЗБОРОВСЬКИЙ, канд. мед. наук, т. в. о. директора ДУ «ІНВХ ім. В.К. Гусака НАМН України»

МЕТОДИ ПРОФІЛАКТИКИ КОРОНАВІРУСУ В УКРАЇНІ

Наразі актуальним у всьому світі є коронавірус COVID-19 та захворювання, яке він викликає. Сьогодні по телебаченню, радіо, зупинках громадського транспорту ідуть панічні розмови про загрозу коронавірусної хвороби як у світі так і в Україні. Після першого випадку зараження вірусом в Україні, що був зареєстрований 3-го березня 2020 року в місті Чернівці у чоловіка, який повернувся з Італії панічні настрої почали наростати з новою силою. Підтвердженням цього є, що дружину, яка контактувала з інфікованим чоловіком примусово забрали в обсервацію із-за протестів сусідів.

Паніка частіше виникає із-за незнання ситуації, недостатнього роз'яснення людям, що викликає страх перед невідомим ворогом, що уніс багато тисяч життів. Аби не панікувати треба бути обізнаним, а значить озброєним проти загрози цієї новітньої епідемії.

По-перше треба знати, що таке новий коронавірус, хто відноситься до групи ризику ураження вірусом COVID-19. За даними ряду вчених до груп ризику відносяться особи із зниженим імунітетом, люди похилого віку, супутніми захворюваннями, медичні працівники та інші.

Паніка відносно загрози епідемії коронавірусної інфекції обумовлена за відсутності чіткої інформації відносно засобів боротьби (знищення) цього збудника.

Що таке новий коронавірус SARS-CoV-2 (2019-nCoV) ?

Коронавірус 2019 (SARS-CoV-2 або 2019-nCoV) – це новий вірус, який спричиняє розвиток респіраторних захворювань у людей (зокрема гострої респіраторної хвороби COVID-19) та може передаватися від людини до людини. Цей вірус уперше був ідентифікований під час розслідування спалаху в м. Ухань, Китай у грудні 2019 року.

На початку пандемії в м.Ухань, Китай 2020 року вірус в народі називали «коронавірусом», «новим коронавірусом», «коронавірусом Уханя». 9 лютого Державний комітет КНР з охорони здоров'я присвоїв тимчасову офіційну назву вірусу «Нова коронавірусна пневмонія» (англ. Novel Coronavirus Pneumonia – NCP).

11 лютого на брифінгу в Женеві генеральний директор ВООЗ заявив, що офіційно затверджено назву нового коронавірусу 2019 – nCoV на назву SARS-CoV-2 від «Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2», що означає «тяжкий гострий

респіраторний синдром», CO в назві означає «корона» (англ. corona), V – «вірус» (англ. virus) – 2 і захворювання спричинене ним, отримало назву коронавірусна хвороба 2019, скорочена назва – COVID-19, Co в назві означає «корона» (англ. corona), VI – «вірус» (англ.virus) а D – «захворювання» (англ. Disease).

Аналіз проведеної дослідницькою групою з Уханського інституту вірусології (Китай) показав, що геном цього коронавірусу на 96% ідентичний геному коронавірусу кажанів. Вірус SARS-CoV-2 циркулює в організмі кажанів не завдаючи їм шкоди. Вірус SARS-CoV-2 імовірно утворився від дико-го предка десь у листопаді 2019 року. Попередник SARS-CoV-2 існував протягом певного не встановленого часу, ніколи не заражаючи людей поки випадково не мутував, що перетворило його на сучасний SARS-CoV-2, який здатен заражати людину. Таким чином коронавірус – це родина вірусів до якої належать вірус SARS-CoV-2.

COVID-19 – це тяжке гостре вірусне захворювання що спричинено, коронавірусом SARS-CoV-2. Це новий вірус проти якого ще немає імунітету. Він характеризується переважним ураженням дихальної системи та шлунково-кишкового тракту. Коронавірус є зоонозною інфекцією за походженням. Вірус нестійкий у зовнішньому середовищі. За попередньою інформацією може виживати на поверхнях лише протягом трьох годин. Миттєво гине при температурі понад 56°C, руйнується під дією хлороформу, формаліну, етилового спирту або ефіру. Коронавірус добре переносить заморожування.

Джерелом вірусної інфекції є хвора людина. Однак, джерелом можуть бути мавпи, змії, птахи, кожані та ін. Джерелом нового типу збудника SARS-CoV-2 стали імовірно кажані. До факторів зараження відносяться виділення з носоглотки, блювотних мас, фекалії тварин, хворої людини, птахів.

Шляхи передачі:

- новий коронавірус передається повітряно-крапельним та контактним шляхами;
- вірус не циркулює у повітрі. Він не здатний переміщуватись на далекі відстані. Він є тільки в капельках, які людина видихає при розмові, під час кашлю чи чханні. Відстань це гарантія безпеки. Заразиться неможливо від інфікованої людини, якщо він знаходиться на відстані -1,5 – 2 м;

- на поверхнях вірус може жити близько 3-х годин. Тому важливо дезінфікувати поверхні, ручки дверей і т.д.;

- переважає контактний шлях передачі при доторканні руками предметів, що забруднені виділеннями із дихальних шляхів хворого чи інфікованого (дверні ручки, поручні, смартфони, тварини, м'ясо, риба тощо), а потім доторкання очей, рота, носа. Тому рекомендується часто і ретельно мити руки милом або обробляти дезінфікуючими засобами;

- краплинним шляхом вірус передається від людини під час розмови, кашлю або чхання у тісному контакті, коли утворюються краплі діаметром понад 5 мкм. Коронавіруси не здатні зберігати заразність під час передавання предметів на далекій відстані. Тому тісним контактом вважають відстань менше 1 м;

Захворювання загрожує всім віковим групам. Люди похилого віку більш схильні до ризику розвитку важких ускладнень. Вхідними воротами для інфекції є слизова оболонка верхніх дихальних шляхів. Збудник SARS-CoV-2 стрімко поширюється на бронхи та легені.

Інкубаційний період для коронавірусу SARS-CoV-2 може становити від 2 до 14 днів. Протягом цього періоду людина може заражати інших. Протікає захворювання найчастіше як звичайний грип з усіма характерними для нього ознаками. Після зараження симптоми захворювання можуть проявлятися через 2 - 14 днів. Вони можуть бути різної тяжкості: легкий перебіг, середньої тяжкості і тяжкий перебіг.

Характерними симптомами коронавірусу є:

- біль при ковтанні, чханні;
- головний біль;
- біль у м'язах;
- загальна слабкість;
- втрата смаку, обоняння;
- підвищення температури тіла;
- відчуття втоми;
- сухий непродуктивний кашель;
- прояви гіпоксії;
- утруднене дихання, задишка.

У деяких пацієнтів визначається ураження очей (кон'юнктивит), нудота, діарея. Якщо захворювання протікає в легкій формі, запалення легень не розвивається, у таких випадках температура тіла може залишатися в межах норми.

При важких формах захворювання стан пацієнта швидко погіршується, виражена інтоксикація, піднімається висока температура тіла, з'являється непродуктивний сильний кашель, розвивається дихальна недостатність, ознаки

набряку легень. Прогноз при такому випадку несприятливий.

Діагностувати коронавірус дозволяють тест-системи на визначення антитіл до COVID-19. Тестування можливо провести як вдома так і медичному закладі. Для діагностики COVID-19 використовують полімеразно ланцюгову реакцію (ПЛР) та імуноферментний аналіз (ІФА). Матеріалом для дослідження служить слизь, харкотиння, кров, сеча та ін. При підозрі на пневмонію – рентгенологічне дослідження органів грудної клітки (оглядова рентгенограма, комп'ютерна томограма).

Чи є вакцина?

Наразі немає вакцини для захисту від SARS-CoV-2. Найкращий спосіб запобігти зараженню – уникнути впливу цього вірусу.

Чи є лікування?

Не існує специфічного лікування від COVID-19. Люди інфіковані корона вірусом, можуть звернутися по медичну допомогу щоб полегшити симптоми.

Лікування коронавірусу легкої форми або середньої тяжкості – симптоматичне (препарати для зниження температури, кашлю, болю і т.д.). При розвитку тяжких ускладнень призначають противірусні препарати, специфічні імуноглобуліни, антибіотики, штучну вентиляцію легень, введення плазми крові від перехворілих на атипову пневмонію.

Профілактика.

На сьогодні специфічних заходів профілактики коронавірусу немає - вакцина поки не створена.

Одним із обов'язкових профілактичних заходів стала заборона виходити із дому без захисних масок. Однак, ВООЗ не включила носіння масок до свого переліку профілактичних заходів із запобігання зараженню коронавірусом. «Маски можуть бути корисними для зменшення розповсюдження вірусів від того, хто нездужає, кашляє і чхає. Чи захищає маска здорову людину - залежить від типу маски, ступеня її прилягання до обличчя, зміни маски через певні інтервали».

Ефективність масок дуже відносно. Їх носити мають люди які погано почуваються, та особи, які контактують із хворим.

Як уберегтись від зараження і захворювання:

- зміцнювати імунітет - повноцінно харчуватись та вживати вітаміни;
- спати не менше 8 годин;
- не переохолоджуватися;
- термічно обробляти продукти харчування: м'ясо, яйця, рибу тощо;
- частіше провітрювати та зволожувати повітря у житлове приміщення;

- більше гуляти на свіжому повітрі в парках, скверах, подальше від людей;

- зволожувати слизові оболонки верхніх дихальних шляхів сольовим розчином; - уникати контакту з дикими чи свійськими тваринами;

- уникати скупчення людей і близького контакту із людьми зі симптоми грипу, що кашляють чи застуди (мінімальна дистанція 1,5 – 2 м);

- уникайте котактів забрудненими руками свого обличчя (очей, носа, рота);

- основним засобом захисту та профілактики є дотримання правильної санітарної обробки рук:

- часто і ретельно мити руки з милом тривалістю – 20 - 40 секунд. Вода має бути теплою, а не холодною чи горячою. Обов'язково процедура миття рук після приходу з вулиці, перед прийомом їжі, після відвідування туалету. Обробка рук спиртовмісним антисептиком - це розчин із вмістом спирту 60 – 80% або із 2% хлоргексидину тривалістю обробки близько 30 секунд. Антисептик має покривати всю поверхню шкіри рук (в середньому на одну обробку слід використовувати 3 мл розчину), а це 25 – 27 «пшиків» кишеньковим диспенсером;

- особливу увагу приділяйте гігієні нігтям (там накопичується найбільше бруду). У разі частого користування антисептиком застосовуйте крем для рук щоб уникнути підсушування та утворення трещин шкіри. Контролюйте доступ маленьких дітей до антисептика;

- під час кашлю і чхання прикривайте рот і ніс серветкою або згином ліктя;

- якщо ви захворіли і маєте респіраторні симптоми, залишайтеся вдома і звертайтеся до свого лікаря, використовуйте захисну маску, вона має покривати ніс і рот і щільно прилягати без відступів по краях, замінюйте маску якщо вона стала вологою, не чіпайте зовнішню частину маски руками, якщо доторкнулися, помийте руки з милом чи обробіть руки антисептиком, змінюйте маску що 4 години, не використовуйте маску повторно.

Як знизити ризик інфікування коронавірусом?

- мийте руки з милом мінімум 20 - 40 с. або дезінфекційними засобами із вмістом спирту;

- при кашлі та чханні прикривайте рот і ніс серветкою або згином ліктя, а не долонями, як ми звикли цього робити. Відразу відкидаєте серветку і мийте руки;

- тримайтеся на відстані від людей, у яких спостерігається кашель або підвищена температура тіла.

Відповідальне ставлення працівників та роботодавців до власного здоров'я та здоров'я оточуючих! Основна теза. Захворів - сиди вдома. У разі

погіршення стану - потрібно звернутись до свого сімейного лікаря. Керівнику установи потрібно забезпечити не допущення перебування на робочому місці працівників із симптомами респіраторного захворювання, підвищення температури тіла особливо осіб, що повернулись із відпустки або відрядження із країн в яких були зареєстровані випадки COVID-19. Виділити приміщення для тимчасової ізоляції осіб з ознаками гострого респіраторного захворювання (в разі виявлення такої особи, вжити заходи для ізоляції від здорових осіб та негайно повідомити про випадок у відповідний заклад охорони здоров'я). Обмежити заходи в закритих приміщеннях. Забезпечити необхідні умови для дотримання працівниками правил особистої гігієни (рукомийники, мило, одноразові рушники, серветки тощо). Проводити регулярно обробку рук спиртовмісним засобом або мити їх милом.

Забезпечити медичні заклади масками, рукавичками, захисними костюмами та обладнанням (термометри, бактерицидними випромінювачами, дезінфекційними та антисептичними засобами, засобами особистої гігієни та індивідуального захисту тощо.

Дотримуватися правил респіраторної гігієни (при кашлі та чханні прикривати рот і ніс серветкою або згином ліктя, відразу викидайте серветку в контейнер для сміття з кришкою і обробляйте руки спиртовмісним антисептиком або мийте їх водою з милом.

Користуватися одноразовими масками і при необхідності проводити її заміну як тільки вони стануть вологими чи забрудненими.

Як запобігти поширенню інфекції:

- якщо відчуваєте симптоми респіраторного захворювання, обмежете контакти з іншими людьми і використовуйте захисну маску для обличчя (її слід регулярно замінювати/знезаражувати);

- якщо ви відвідували іншу країну (де є спалах коронавірусу) і протягом двох тижнів у вас виникли симптоми респіраторного захворювання, негайно звернитися по медичну допомогу;

- під час кашлю і чиханні закривайте рот і ніс зігнутих ліктем чи одноразовою серветкою після чого викиньте серветку у контейнер з кришкою та помийте руки;

- дезінфікувати поверхні яких торкалися інфікована людина;

- власникам торгівлі дотримуватися правил санітарної гігієни рук. Розмістити в громадських вбиральнях дезінфектори для рук та пам'ятки щодо правильного миття та дезінфекції рук, коло рукомийників та дезінфекторів;

- керівникам авто та залізничних вокзалів, компанії перевізників, прохання розмістити у приміщеннях вокзалів, станцій та транспортних засобах інформаційні плакати - пам'ятки щодо безпеки, які дають змогу забезпечити себе від інфікування та алгоритмом дій в разі підозри на інфікування гострою респіраторної інфекцією.

Якщо ваше самопочуття погіршується:

- уникайте подорожей;
- негайно звертайтеся по медичну допомогу;
- під час кашлю та чхання прикриває рот і ніс зігнутих ліктем чи одноразовою серветкою, після чого викиньте серветку у контейнер зі кришкою та мийте руки з милом або антисептиком;
- обмежте контакти з іншими людьми і використовуйте захисну маску.

Якщо ви недавно подорожували за кордоном, щоб забезпечити себе та своїх близьких від захворювання на коронавірус SARS-CoV-2, зателефонуйте на гарячу лінію Департаменту охорони здоров'я та соціального розвитку міської ради для консультації та подальшої координації дій з сімейним лікарем. Це дасть змогу оперативно реагувати при виявленні симптомів гострої респіраторної інфекції, щоб вчасно підтвердити або скасувати інфікування вірусом SARS-CoV-2 та надання необхідної медичної допомоги. Необхідно пам'ятати, що вчасна профілактика та лікування симптомів дасть змогу запобігти розвитку ускладнень та негативних наслідків.

Догляд за пацієнтом з COVID-19 в домашніх умовах:

- пацієнта слід розмістити у добре провітрянню кімнату;
- догляд за пацієнтом бажано щоб проводила одна особа, але не з категорії ризику розвитку ускладнень. Відвідування забороняється;
- члени домогосподарства повинні перебувати в окремій кімнаті або якщо це неможливо підтримувати відстань не менше одного метра від пацієнта (наприклад, спати в окремому ліжку). Винятком можна вважати мати, що годує грудьми, водночас вона повинна носити медичну (хірургічну) маску, коли вона знаходиться поруч з дитиною, і ретельно дотримуватись гігієни рук при тісному контакті з дитиною;
- слід обмежити рух пацієнта по квартирі, в цей час носити захисну маску;
- особа яка проводить догляд повинна носити медичну хірургічну маску, що щільно прилягає до обличчя, коли знаходяться в одній кімнаті з хворим. Слід використовувати виключно одноразові маски та проводити гігієну рук після їх зняття;

- слід проводити гігієну рук після будь-яких контактів зі хворим;

- для висушування рук після миття використовувати одноразові паперові рушники;

- дотримуватись етикету під час кашлю чи чхання, прикривати рот і ніс за допомогою одноразових паперових або тканинних серветок, в разі відсутності слід чхати і кашляти в згин ліктя. Обов'язково мити руки;

- слід уникати прямого незахищеного контакту з біологічними рідинами хворого - використовувати одноразові медичні рукавички (бажано нітрилові). Після зняття медичних рукавичок слід провести практику гігієни миття рук;

- уникайте обміну спільного користування посудом і постільною білизною;

- необхідно щодня очищати і дезінфікувати поверхні в найближчому оточенні хворого (прильгові тумбочки), поверхні ванни та туалету щонайменше один раз на день звичайним побутовим мильно-дезінфікуючим засобом;

- прати одяг, постільну білизну, рушники необхідно в пральній машині при температурному режимі 60-90°C, використовувати звичайні пральні порошки. Заборонено струшувати брудну білизну.

- особи що мають симптоми хвороби повинні залишатися вдома до тих пір поки у них не буде доведено відсутність хвороби на підставі клінічних та/ або лабораторних результатів.

Профілактики та попередження розповсюдження захворювання COVID-19.

- зміцнювати імунітет - повноцінно харчуватись та вживати вітаміни; імунна система - це власна система захисту нашого організму від зовнішніх патогенів (вірусів, мікроорганізмів, грибів, паразитів) та внутрішніх «поломаних» клітин;

- не переохолоджуватись;
- більше гуляти на свіжому повітрі в парках, скверах;

- захворів сиди вдома, зателефонуй своєму сімейному лікарю;

- проводити наскрізне провітрювання приміщень та проведення вологого прибирання із використанням дезінфікуючих засобів;

- часто протирайте антисептиками смартфони, клавіатуру комп'ютера, мишку, водопровідні крани, дверні ручки тощо;

Основним засобом захисту та профілактики є дотримання правильної санітарної гігієни:

- часто і ретельно мити руки з милом або обробляти антисептиком;

- обмежити контакти на безпечному відстані 1,5-2 м з людьми у яких явні ознаки захворювання;

- не торкатися голими руками предметів, а потім протирати обличчя, очі, рот, ніс;
- при кашлі і чиханні прикривати рот і ніс логтьовим згибом або хустинкою;
- у випадку підвищення температури тіла, наявності кашля, загальної слабкості зателефонуйте своєму сімейному лікарю;
- якщо у вас, крім цих симптомів, є задишка, стійкій біль у грудній клітці, значне підвищення температури тіла, діарея, порушення смаку, обоняння, свідомості - здійснить виклик екстерної медичної допомоги за номером 103;
- диспетчер здійснить опитування за алгоритмом. Визначить ваш стан і за показами направить бригаду екстерної медичної допомоги;
- підготуйтеся до приїзду бригади: відчиніть двері, провітрить приміщення та надіньте медичну маску. Медичний працівник оцінить ваш стан та визначить чи є потреба у госпіталізації;

- якщо показів до госпіталізації немає, працівники бригади нададуть рекомендації щодо самоізоляції та попросять вас звернутися до свого сімейного лікаря, а за його відсутності на гарячу регіональну лінію по COVID-19. За потребою до вас направлять медичного працівника для забору біоматеріалів для лабораторного обстеження на COVID-19.

- якщо покази до госпіталізації є, а саме за середнього і важкого перебігу захворювання, вас госпіталізують у визначену лікарню на стаціонарне лікування.

Висновки.

Якщо дотримуватись вище наведеної інформації і рекомендацій, критичне мислення і здоровий глузд роблять вагомий внесок у зменшення поширеності небезпечної хвороби.

Література.

1. WHO. WHO statement on cases of COVID-19 surpassing 100 000. March 7, 2020. <https://www.who.int/news-room/detail/07-03-2020-whostatement-on-cases-of-covid-19-surpassing-100-000> (accessed March 13, 2020).
2. Faraz Ahmed S, Quadeer AA, McKay MR. Preliminary identification of potential vaccine targets for the COVID-19 coronavirus (SARS-CoV-2) based on SARS-CoV immunological studies. *Viruses* 2020;12(3):254.
3. Native Antigen Company. The Native Antigen Company introduces novel coronavirus antigens [press release]. February 2020. <https://thenativeantigencompany.com/about-us/events/>. Accessed February 28, 2020.
4. Sona announces key partner for Coronavirus Rapid Screening Test [press release]. February 13, 2020 Sona Nanotech. <https://www.newsfilecorp.com/release/52396/Sona-announces-key-partner-for-Coronavirus-Rapid-Screening-Test>. Accessed February 28, 2020.

Довідка про автора:

Раду ПРОЦЮК, доктор медичних наук, професор

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗИ: ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВОСТІ

Поширення коронавірусу, заходи боротьби з пандемією, що охопили усі країни і людність в цілому, змушують по-новому подивитися на безпечність інформаційного простору, рівень, якість і засоби масових та міжособистісних соціальних комунікацій.

Насамперед варто, на наш погляд, констатувати: роль інформації під час пандемії COVID-19 і вжитих, як наслідок, обмежень, насамперед приватного фізичного, а також громадського простору, набувала особливої – першорядної ваги. В умовах зниження якості особистісної комунікації, звуження комунікаційних можливостей людина та спільноти – усі разом – стали критично залежними від віртуального інформаційного простору, фактично заручниками передусім технічних засобів зв'язку, телебачення та інтернету.

І ця інформаційно-технологічна залежність, виразно наголошена COVID-19, зростає. Дослідники ведуть мову про навіть «інфодемію» – явище пандемії вже не вірусу у медичному сенсі, а пандемію інформації, комунікаційно-інформаційну пандемію [2, 4].

Експерти твердять: на інформаційно-комунікаційне поле – приватне і суспільне – цілеспрямовано зазіхають, «нову» інформаційну залежність намагаються використати. З різною метою. Скажімо, для просування тих чи інших різновекторних ідей і смислів, зміцнення старих чи створення нових моделей суспільного управління тощо. Проте також і з метою цілеспрямованого маніпулювання свідомістю, створення потрібної громадської думки, соціалізації, спонукання до яких-небудь дій і вчинків.

В умовах суспільного збудження, емоцій, зауважують фахівці, легше досягати поставлених цілей, своїх інтересів [1, с. 216 – 260]. Втім числі геополітичних. Що, власне, за допомогою тих самих інформаційних технологій і робиться. Так, після подій в китайському місті Ухань, звідкіля ніби й розпочалося поширення коронавірусу (хоча існують також інші версії [5, 7]), з усієї КНР у ЗМІ почали творити «ворога цивілізації». Китай, який заслуговує, безперечно, осуду за, можливо, приховування суспільно значимої інформації про загрози і масштаби коро-

навірусу, опинився під потужними й вочевидь спрямованими інформаційними атаками, за котрими вбачаються, на думку оглядачів, також економічні й політичні мотиви.

Обмеження COVID-19 стали живильним ґрунтом для фейк-технологій, пошквалили їхнє використання у широкому інформаційному просторі. Тут прикладом перед іншими є Росія, пропагандисти якої спершу стверджували, що коронавірус – вигадка, а потім, що це – біологічна зброя, створена у воєнних лабораторіях американців, можливо навіть і в Україні. Про свідоме поширення РФ дезінформації про походження вірусу твердить і заступник помічника державного секретаря США Джордж Кент. Під час відеоконференції «Зміцнення відносин між США і Східною Європою під час пандемії», що була організована Німецьким фондом Маршала у США, американський дипломат, повідомляють ЗМІ, заявив: «На жаль, коли ми шукаємо шляхи подолання кризи, Росія продовжує докласти зусиль для поширення дезінформації. Росія бреше про походження вірусу. Це поширюється в Україні, Вірменії через підконтрольні медіа...». На підтвердження слів Кейт послався, зокрема, на програму «Секретні матеріали» українського телеканалу «1+1» від 27 квітня 2020 року, у якій стверджувалось про буцімто наявність на території України таємних американських лабораторій з виробництва біологічної зброї. Згодом фейкову «новину» активно почали поширювати російські пропагандистські ЗМІ, зокрема на окупованих Росією територіях Донбасу [6].

Звинуватили росіян у проведенні цілеспрямованої кампанії дезінформації і в ЄС. Спікер організації із закордонних справ і водночас представник East Stratcom Task Force – служби створеної ЄС для боротьби з дезінформацією – Пітер Стано заявив, що, згідно з аналізом, від середини січня до квітня 2020 року було зафіксовано понад 150 випадків брехні та фейкових новин, що походили з Росії, або були пов'язані з нею чи прокремлівськими медіа. Завданням таких інформаційних вкидів, переконаний Пітер Стано, є залякування людей, послаблення їхньої впевненості у спроможності демократичних держав протистояти загрозам,

дискредитація державних інститутів і суспільних моделей, в тому числі США, країн Європи, України та інших пострадянських держав[3]. У матеріалах пропагандистів, що ширяться, вочевидь, з одного центру, стверджується, що західні країни не здатні боротися із пандемією, не є солідарними, не допомагають одна одній, а отже західний світ деградує. Натомість з'являлися новини, де розповідалось про переваги радянської системи охорони здоров'я, про здатність комуністичного Китаю взяти ситуацію під контроль, про гуманність сучасної Росії та її допомогу тій самій Італії...

Ще однією технологією інформаційного маніпулювання стало, звертають увагу фахівці, свідоме розповсюдження суперечливих новин, мета яких – розбалансування уявлень про хворобу, ширення невизначеності, невпевненості, а відтак і недовіри до офіційної інформації урядів. Звідсіля коріння і численних мемів, що заповнили інформаційний простір: носіть маски – не носіть маски, мийте руки – не мийте руки, вживайте спирте – не вживайте спиртного, є імунітет – нема імунітету...

Активні російські пропагандисти на українському фронті. Станом на початок травня 2020 року, повідомила прес-служба СБУ, в Україні від початку карантину, пов'язаного з COVID-19, було викрито 301 інтернет-агітатора, які поширювали фейки про коронавірус у соціальних мережах. 14 з них діяли за прямими завданнями російської сторони, організуючи і координуючи таку пропагандистську діяльність[8].

Дослідник Ярослав Антоняк вказує на можливу причетність до інформаційної кампанії з поширення фейків про коронавірус російських спецслужб. Він проводить паралель між нинішньою ситуацією та подіями часів холодної війни початку 1980-х, коли КДБ з метою дискредитації США поширював інформацію про причетність американських військових до розповсюдження СНІДу, який нібито був «винайдений» у секретному біологічному дослідницькому інституті у штаті Меріленд. Президент Рональд Рейган створив навіть міжвідомчу групу з протидії радянській дезінформації (Active Measures Working Group, AMWG), яка збрала неспростовні докази про причетність КДБ до поширення дезінформації про СНІД. Ці докази американці надали радянським лідерам під час зустрічі на найвищому рівні. Після викриття спецоперація, що отримала в КДБ назву «Інфекція», була згорнута, хоча насправді, попри офіційні запевнення Кремля, ще якийсь час тривала з використанням підконтрольних КДБ агентів впливу.

Попри негативні, варто вести мову також і про, позитивні, на наш погляд, тренди.

Ситуація з COVID-19 створила нові можливості для розвитку, трансформацій у різних сферах.

Приміром, публічна політика. Пропоновані комунікаційні умови вочевидь спонукають до переформатування і удосконалення управлінських комунікацій держави, створення системи і стратегії комунікацій, здатних забезпечити ефективно здійснення влади у різні, в тому числі особливі, періоди. Комунікаційні горизонти розширюються також і для чинних акторів політики, які так само вимушені враховувати актуальні умови здійснення своєї політики в тім числі за допомогою поширення інформації різними каналами. Більші можливості з'являються і для нових політиків та політичних сил, які, завдяки насамперед інтернет-узалеженню електорату, несподівано отримали змогу наступально і нарівні з іншими заявити про себе і таки «дійти до кожного», до того ж зробити це порівняно дешево.

Потужний поштовх дав COVID-19 розвитку власне комунікаційних технологій. Більшість розробників програм дистанційного спілкування почали вдосконалювати, а хто не мав – розробляти, відповідні програми й технології. Це – Skype, ZOOM, мережеві ресурси, інші платформи. Вдосконалення технологій, що роблять комунікацію доступнішою і зручнішою, безумовно, сприятиме подальшому розвитку інформаційно-комунікаційного середовища. Найвиразніше це позначилося, поза сумнівом, на освіті[9]. Нові освітні технології дистанційного навчання кардинально змінили ландшафт надання і отримання освітніх послуг. За умов обмежень, пов'язаних з карантинном, віддалено освіту здобувають, за даними аналітиків, лише в Україні шість з половиною мільйона осіб, у світі ця ж цифра сягнула півтора мільярда осіб. Така ситуація зумовлює і нові вимоги до якості надання освітніх послуг, професійних умінь і компетенцій, в тім числі також і у сегменті самоосвіти.

Торкнулися зміни і мас-медіа. Вже нині можна вести мову про трансформацію журналістських форматів і жанрів, спричинену новими комунікаційними реаліями. Редакції ЗМІ змушені були оптимізувати підготовку контенту, що водночас зробило їхню діяльність також технологічно ефективною, зменшивши і непродуктивні витрати. Обмеження зумовили і пошук нових шляхів до аудиторії. Так, друковані видання, зіткнувшись з труднощами, а то й неможливістю, продавати свої видання через звичні мережі, у роздріб, активно пішли у «віртуал», почали розвивати конвергентну журналістику, надавати не властиві раніше для них інформаційні послуги, створюючи так само і нове

конкурентне середовище інформації. Трансформації професійної діяльності також покликали необхідність здобуття журналістами «традиційних» ЗМІ нових умінь та компетенцій, що також є, поза сумнівом, прогресивним.

Варто зазначити, що схожі процеси характерні і для галузей гуманітарної сфери. Скажімо, найвідоміші і менш відомі музеї почали організовувати віртуальні інтернет-екскурсії своїми виставковими залами, активізували роботу з переведення фондів у цифровий формат (і, відповідно, з надання дистанційного доступу до видань) бібліотеки тощо.

Нового подиху набули і процеси становлення та розвитку демократичних інституцій громадянського суспільства, увиразнилися форми їхньої наразі дистанційної діяльності. До таких зарахуємо, до прикладу, створення мережових груп взаємодопомоги, волонтерські ініціативи, створення і підписання електронних петицій, як форм волевиявлення, що сприяють консолідуванню спільнот, посилюють

контроль громадян за владою і вплив на неї, власне формують суспільство.

COVID-19 і все, що з ним пов'язане, демонструє взаємозалежність сучасного світу, ставить на порядок денний в тім числі неоднозначність подальшого розвитку глобалізованого світу, гострить суперечку між прибічниками і супротивниками глобалізації. Так само процеси, пов'язані з небаченими досі умовами соціальних комунікацій, вказують на очевидну необхідність вироблення нових механізмів забезпечення інформаційного простору як наріжної компоненти приватної та національної безпеки, актуалізують потребу широкої медіапросвіти, адже інформаційна гігієна в умовах пандемії, доведено COVID-19, не менш важлива, аніж особиста.

Найголовніший же висновок, який мали би зробити всі разом – це необхідність спільного переосмислення стану і порядку речей. У приватному, громадському, галузевих, однак також і ширше – філософському і навіть цивілізаційному сенсах.

Література.

1. Бондар Ю. В. Третя комунікаційна. Розвиток видавничої справи в процесі суспільно-політичних трансформацій Новітнього часу: монографія / Ю. В. Бондар. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. – 660 с. – (Серія «Видавництво трансформацій»)
2. Гладієвський П. Інфодемія, що страшніша за коронавірус / Петро Гладієвський // Главком [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/digest/infodemiya-shcho-strashnisha-za-koronavirus-679373.html>
3. Гонтар М. Стано П. Російська дезінформація: ігри з коронавірусом [Електрон. ресурс] / Марго Гонтар, Пітер Стано // Голос Америки – Режим доступу: <https://www.golos-ameriki.ru/a/peter-stano-interview/5368174.html>
4. Закіянов Д. «Інфодемія» коронавірусу: як лікарі рятують світ від дезінформаційного вибуху [Електрон. ресурс]. / Денис Закіянов // MIND – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20207778-infodemiya-koronavirusu-yak-likari-ryatuyut-svit-vid-dezinformacijnogo-vibuhu>
5. Корсунський С. Геополітика пандемії [Електрон. ресурс] / Сергей Корсунський // Дзеркало тижня.– Режим доступу: https://zn.ua/international/geopolitika-pandemii-352755_.html
6. Медведчук поширює в Україні російські фейки про коронавірус – Держдеп США [Електрон. ресурс] // Цензор.НЕТ.– Режим доступу: https://m.censor.net.ua/ua/news/3193896/medvedchuk_poshyruye_v_ukrayini_rosiyiski_fejky_pro_koronavirus_derjdep_ssha?fbclid=IwAR1hcmZ5wdJ6vil0I3JsoIt80M-RevP6I_u-SITn6w3-0ckBKRd-Uzwyw5k
7. Оpubлікован доклад об ответственности Китая за пандемию коронавируса [Електрон. ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу: https://zn.ua/WORLD/opublikovan-doklad-ob-otvetstvennosti-kitaya-za-randemiyu-koronavirusa-353047_.html
8. СБУ викрила 301 інтернет-агітатора, які поширювали фейки про коронавірус [Електрон. ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3018386-sbu-vikrila-301-internetagitatora-aki-posiruvai-fejki-pro-koronavirus.html>
9. Як COVID-19 може змінити освіту майбутніх поколінь [Електрон. ресурс] // PON. org. ua. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/7840-yak-covid-19-mozhe-zmniti-osvtu-maybutnh-pokolnh.html>

Довідка про автора:

Юрій Бондар, кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних комунікацій Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НЕОСВІЧЕНІСТЬ І НЕПРОФЕСІОНАЛІЗМ ЯК ЗАГРОЗА ІНФОРМБЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах реалій не лише збройної агресії Російської Федерації проти України, а й інформаційної навали з району Останкінської вежі гостро постає питання професійної й адекватної відсічі на подібні виклики сьогодення. Адже мусимо зізнатися, що протилежна сторона достоту потужно й, головне, - езуїтськи підступно веде відповідну пропаганду на розум і свідомість українців. Уже не секрет, що саме телекартинки з екранів московських каналів і їхніх проросійських аналогів в Україні створили потрібну атмосферу на Донбасі й у Криму ще напередодні російського вторгнення на нашу землю. У перші місяці окупації частини українських земель «зеленими чоловічками» навіть західна спільнота більше дослухалася до тотальної брехні, що продукували Russia today та Перший російський канал, ніж навіть до офіційних заяв перших осіб Української держави. Дитяче белькотіння переважної більшості вітчизняних засобів масової інформації виглядало жалюгідним писком і скигленням на тлі російського ведмежого телереву. Абсолютно не допомогло в тій ситуації навіть запровадження спеціального Міністерства інформаційної політики, котре впродовж кількох років не знати чим займалося, але чималі народні гроші на своє комфортне існування поглинало.

Оксана Забужко в розпал бойових дій на південному сході увагу громадськості акцентувала не на радіусі дії гаубиць чи на бронетанкових переходах, а на гуманітарній складовій сучасної гібридної війни. «Освіта і ЗМІ – два найважливіших ресурси у формуванні картини світу. А у нас в Україні не робили в цьому сенсі нічого», - говорила письменниця в інтерв'ю «Апострофу». – У сучасній війні, де 90% агресії становить саме інформаційне руйнування, «деморалізація супротивника», вже не потрібно витратити зайві гроші на бомби, не потрібно бомбити міста, - досить розбомбити мізки. Вам розбомблять мізки – і ви самі винесете завойовникам ключі від міста...»[4]. Хіба не є підтвердженням цьому судженню натовпи на Донбасі з плакатами «Путін введи війська!» чи, навпаки, людська біомаса на шляху колон української техніки, що поспішала дати відсіч агресору?

А чим же відповіли вітчизняні мас-медіа в перші кільканадцять місяців після російського втор-

гнення? Чи не єдиною формою інформаційного спротиву на той час були легковажні й, переважно, епатажні, з не високою естетичною якістю глумливі на адресу росіян і місцевої вати передачі на ICTV, 5-у, Еспрессо. Поодинокі, але насправду професійні матеріали й коментарі Юрія Бутусова, Насті Федченко, Олександра Моторного, деяких інших справжніх бійців інформаційного фронту губилися в морі дилетантизму й безпорадності. Не надто ефективною підмогою для нашого інформспротиву стала й поява «Прямого», де випускники естрадно-циркового училища чи історичного факультету більше шкодили справі протистояння диверсіям Соколова, Кисельова, Зейналової чи Собчак власним непрофесіоналізмом й непомірним апломбом, ніж впливали на свідомість і розум й так не дуже чисельної своєї телеаудиторії. Повним провалом влади вважаємо й факт переходу колись серйозного каналу Zik на бік сил, які тяжко назвати національно-патріотичними й які гуртуються довкола NewsOne, 1+1 чи 112. Жевріла якась надія на створення Суспільного мовлення, але схоже, що це нуднувате й без бажаної експресивної напруги новоутворення не стало справжньою потугою в боротьбі з останкінською гібридною ордою. Як і UA: Перший, що більше переймається кулінарією зранку чи рекламою коштовностей у злиденній країні опівночі, ніж системною контрпропагандою. Єдиним світлим маячком у нинішніх інформаційних сутінках можна назвати лише кримсько-татарський канал АТР і його україно-мовний аналог UA:Крим, де у творчих працівників треба повчитися вишуканості, гідності й шляхетності під час будь-якої телепередачі й подачі суспільно важливого матеріалу. До найменшої деталі продумане навіть вбрання ведучих, а вдале поєднання національних рис і традицій із сучасним процесом лише підкреслює й підсилює подачу інформації. На тлі самолюбощі й пихатості, закочування очей до стелі від усвідомлення власної значущості, відтак хамського переривання гостей на півслові, відсутності смаку в підборі шат, коли в кадрі домінують особи в камізельках містечкових корчмарів XVIII століття чи в помочах британських колонізаторів в Ост-Індії, витонченість і європейський шарм Гульсум Халілової, Ельвіни Сеїтбуллаєвої, Айдера Муждабаєва, інших АТРів-

ців, їхнє заглиблення в тему, вмiла подача матеріалу й повага до співбесiдників вселяють надію, що бодай дециця телеаудиторії отримує достовірну інформацію й потрібні в час війни акценти. Певне, свiдченням високого професіоналізму й ефективності АТР є й те, що російські окупанти чинять кримінальне переслідування за окремими кримсько-татарськими журналістами. Однак і в їхні лави запускають віруси в особі телеперекинчиків, котрі з 5-го перебігають на Zіk, звідти – на АТР, відтак переносять бацили крутїства, неправди та апологетики терористів на Донбасі [1, с. 6].

Отож відсутність належної кваліфікації та навіть елементарної освіченості в інформаційній сфері, тісно пов'язаній із фактично всіма галузями людського існування, найперше, шкодить у справі спротиву російським агресорам загалом і агітпропу окупантів – зокрема. Приміром, складно уявити, чому ведучий телеканалу NewsOne заявив в прямому ефірі, що генерала Ватутіна восени 1943 року було вбито в Київській області? Що тут більше: елементарного невігластва чи наміру якоїсь провокації? Адже, по-перше, Ватутін був лише тяжко поранений, а по-друге, не у столичному регіоні, а на Волині, в районі містечок Острог – Славута. І помер від зараження крові через кілька тижнів, хоча тодішній керівник України Микита Хрущов чимало доклав зусиль, аби врятувати генерала. Та Сталін, пише син Хрущова, заборонив вживати під час лікування антибіотики, що й призвело до летального фіналу [7, с. 216].

Значно гірше, коли невігластво демонструє фаховий історик і водночас екс-голова профільного Комітету парламенту, плутаючи у виступі з трибуни Верховної Ради автора весільної мелодії Мендельсона з диктором радіо часів Другої світової Левітаном. Із музикальним мистецтвом не щастить і парламентському кореспонденту компанії Zіk, котрий повідомив, що він потрапив до Верховної Ради «з корабля на вальс» замість слова «бал».

Історичні розбіжності – не рідкість в матеріалах, які запускаються в інформаційний обіг. Наприклад, досі побутувала цифра про 20 тисяч загиблих під час трагедії в Батурині, коли українець Ніс розкрив карателям Меншикова таємні ходи у фортецю. Сайт Ukrainian People із посиланням на Укрінформ наводить уже менше число замордованих росіянами – 15 тисяч.

Щось подібне коїться і з кількістю жертв Голодомору 1932-1933 рр. Окремі підспівувачі Кремля, побувавши свого часу на інструктажі в білокам'яній, нав'язують українському суспільству загальну чисельність невинно убитих у понад три мільйони осіб, хоча серйозні науковці вказують на

цифру, вдвічі більшу [6, с. 19, 20, 24]. Досліджуючи останні півтора десятиліття цю проблему безпосередньо на Воронежчині в РФ, де в понад десяти південних районах мешкають наші однокревні брати, наведемо цифри самих російських учених і дослідників: під час перепису 1926 р. було зафіксовано в краї 1073552 українців; а за переписом 1937 р. (через три роки після трагедії!) їх залишилося у Слобожанському Подонні лише 482774 або 44,96% від попередньої кількості [3, с. 92]. Отож виходить, що понад 590 тисяч загиблих лише в цій області Росії мають становити майже п'яту частину всіх знищених під час Голодомору в Україні, на Кубані, в Курському регіоні та Казахстані?! Переконані, ЗМІ мають зайняти більш об'єктивну позицію не лише в цьому питанні, а й у ставленні до проблеми продажу землі. Адже й тут маніпулюють цифрами, щоби, певне, приховати вже гектари захоплених земель. Йдеться в інформаційному просторі про понад 40 мільйонів гектарів українських чорноземів, відтак про 20 млн га та вже останнім часом – про 10,4 млн га. Не можуть зійтися учасники різноманітних телешоу й в інших цифрах: одні наголошують, що українські чорноземи становлять третину світових запасів найплідродорідніших земель, інші – всього чверть.

Дивує, що саме переважно російськомовні й проросійські канали не знають елементарного, за що так гучно переймаються. На 112-у теледіва, щоби, певне, продемонструвати власний рівень інтелекту, вставила в діалог із гостем передачі фразу: «Булгакова я не читала...», хоча навіть студенти перших курсів гуманітарних вишів знають, що в даному контексті йдеться про Бориса Пастернака та його роман «Доктор Живаго». Днями на тому ж каналі його постійний і активний завсідник із Південної Пальміри, у свою чергу, бовкнув на чисельну телеаудиторію: «Все змішалось в домі Обломова», певне, забувши, що цей літературний герой створений письменником Іваном Гончаровим, а насправді цитата звучить так: «Усе змішалось в домі Облонських» і належить перу Льва Толстого в його шедевр «Анна Кареніна».

Водночас і часописи, що мають нібито пристойну репутацію, також схильні сфальшовувати факти. Приміром, якийсь автор, котрий сховався під криптонімом «Інф. "УМ"», написав, що у творчості видатного композитора Володимира Івасюка «не знайдете жодної пісні російською мовою» [5, с. 3]. Це – неправда, бо на слова вірша російського поета Андрія Дементьєва «Рождение нового дня» український геній створив однойменну пісню, котра у виконанні вокалістки з Кам'янця-Подільського Анни Зотьєвої на пісенному конкурсі імені Володимира Івасюка в Чернівцях здобула перше місце.

Прагнення показати відомих осіб у значно радикальнішому світлі лише шкодить історичній правді.

Із іншого боку, здавалося б, нам має бути байдуже, що апологети й пропагандисти «руського міра» самі не орієнтуються в предметі, котрий взялися завзято захищати. Але своє невігластво вони поширюють на всю українську спільноту, тим самим формуючи хибне уявлення про світ. І мають, до речі, підтримку з боку, здавалося б, прозахідних журналістів. Випускник Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка й відомий борець із корупцією закликав не зловтішатися припиненням функціонування російських телеканалів в Україні, а в Інтернеті – мереж Однокласники, Вконтакте, Яндекс. Сумнівного походження пожежею на Інтері він також переймався занадто екзальтовано, хоча в ті ж дні, на тому ж боці вулиці Щусева сталася аварія водогону в будинку, де розміщалися редакції газет «Молодь України» та «Український футбол». Повністю було затоплено всі приміщення, обвалилася стеля, пошкоджено комп'ютери, інше обладнання, відтак колективи обох видань змушені були шукати інші приміщення [2]. Але журналісти цих популярних видань не вважали за потрібне влаштувати рейвах із подібних ситуацій, бо соромилися спекулювати побутовою аварією на тлі бодай трагедії французьких колег із популярного журналу «Шарлі Ебдо» чи ув'язнення в Москві побратима з Укрінформу Романа Суценка.

Натомість такі події, як обстріл із гранатомета на столичній вулиці Зоологічній одного із вище згаданих каналів, був роздутий мало не до масштабів планетарної драми. Та якби працівники каналу були

професіональними й обізнаними в нюансах справи, навколо якої зчинили рейвах, то не здіймали би таку, мало не вселенську, істеріку. Бо ще кілька-канадцять років тому із такої ж зброї й з такою ж «точністю» було обстріляно американське Посольство в Москві. А їхні послідовники по сусідству із Київським зоопарком так само «влучно», із кількох всього десятків метрів, не поцілили у величезні вікна, а «лише» у вузький простінок між склом і назвою ЗМІ. Але й це не все. Постріл був здійснений о третій ночі, а наступного дня, о 13.30 (!), прозвучав на 112-у голос уже згаданого одесита, котрий своє обурення й засудження акції почав подвійною фразою: «Добрий вечір! Добрий вечір!», що свідчить про наперед зроблену заготовку «відгуків» і «обурення» стурбованої громадськості та заздалегідь сплановану провокацію.

Подібні факти низької фахової підготовки відсилають нас до основ професіоналізму, що здобуваються у вишах, де є журналістські інститути, факультети та відділення. Більшість названих персонажів не мають відповідного рівня професіоналізму, бо навчалися іншим навичкам, далеким від журналістики. Іще колишній голова НСЖУ Ігор Лубченко наголошував на необхідності посилювати фахову складову в даній професії й позбуватися невігласів. На жаль, він не встиг добитися того, що існує, наприклад, в юриспруденції, де юрконсультацію, нотаріальну контору чи адвокатуру не можна навіть започаткувати без диплома про вищу юридичну освіту. А ось у систему журналістики потрапити з вулиці у стіни редакції цілком можливо. За що в нинішніх умовах гібридної війни й розплачуємося.

Література.

1. Антоняк Я. Час вимагає спільних дій / Ярослав Антоняк // Інформаційний простір. Українські реалії: протидія російській агресії: матеріали VI Міжнар. наук.-конф., 25 жовтня 2016 р. – Київ : ДП «Експрес-Об'ява», 2017. – 128 с.
2. Брязгунов Ю. Підозріла істерика «борців» та «апологетів» / Юрій Брязгунов // Молодь України. – 2017. – 26 травня.
3. Всесоюзная перепись населения 1937 года: общие итоги. Сборник документов и материалов. – Москва : РОССПЭН, 2007. – 320 с.
4. Забужко О. Сьогодні не потрібно бомбити міста, досить розбомбити мізки / Оксана Забужко // Молодь України. – 2017. – 26 травня.
5. Недоспівана пісня // Україна молода. – 2019. – 5 березня.
6. Сергійчук В. Оцінка людських втрат УСРР від Голодомору 1932 – 1933 років / Володимир Сергійчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації (Київ, 4 жовтня 2016 року). – Київ : Видавець Олег Філюк, 2017. – 200с.
7. Хрущов С. Н. Пенсионер союзного значення. – Москва : Новости, 1991. – 416 с.

Довідка про автора:

Юрій БРЯЗГУНОВ, заслужений журналіст України, головний редактор газети «Молодь України»

FAKE NEWS AS A WEAPON IN THE WAR BETWEEN UKRAINE AND RUSSIA: THE SHOWIEST CASES OF DISINFORMATION

The phenomenon of fake news has always existed as a media phenomenon through the history and today is a threat to the truth.

Through the history it was produced to change the line of war because fighting for land and power; prestige has always been the main purpose of kings and leaders.

Today in 2020 in a world of great technology emancipation and social evolution we still have leaders aiming for more power and this aiming for power leads in along way of destruction and war.

So the main question is: How the fake news is used in the war between Ukraine and Russia since 2013 until today?

In 2014 as a protest began, the Russian media immediately took action while the Ukrainian media were impaired.

The war in numbers is it in its informations were clearly influenced and transformed by the Russian media that seemed prepared to publish every news in real time in a way that for Ukrainian media was impossible, because the whole country was in shock.

During the unarmed protests in center of Kyiv the president, ministers, and bureaucrats left the country taking with them lots of the money from state treasury that Ukraine at that moment had. In this time of corruption Russia saw a possibility to take-action in invading the Borders of Ukraine, Donbas oblasts.

Although the first action was the occupation of Crimea on 2014 February. And after the so-called referendum of 20 March the State Duma of the Russian Federation, ratified the treaty for the accession of the Crimea to Russia.

In the meantime Kyiv was under shock the security agencies were disorientated and without an action plan. The news coming from Donetsk, Luhansk, Kharkiv, Odessa, Dnipro, Kherson, and Zaporizhia, war alarming and the media exploded with contradictory information and a wave of fake news was under way.

The Internet was mostly active during this time, the social media were exploding every day by video of young men wearing black and orange ribbons.

Observing the details of these protests is very important.

This groups of young men were screaming "Russia", "Russia" while walking in the streets heating people and holding symbols of Ukraine, like flags sometimes

burning them. Some of them were holding communist banners. Then more new videos of pro-Russian and pro-Ukrainian people were expanded in the cities every day.

This panorama without a deep analysis would seem that the ones who were making the war against Ukraine were actually the Ukrainian citizen.

But how did the media reacted to these videos, was there an actual analysis done?

In the Ukrainian media the broadcasts were no different from what was published in the Internet. Videos without comment were published, some of them tried to give an explanation to the situation but everything was unexplainable. The truth was very difficult to find because the videos from Internet were clearly manipulated by Russia. The information was incomplete, and the programs seemed unable to present the straight line of war. Citizens had questions but giving the right answer was impossible. Everybody was in deep shock and no one knew what to do. No one had the right answer.

The situation in Russia was completely different: the Russian media was very much prepared for every event. For every question there was an answer. They reported that the Ukraine people are protesting against the "Coup D'Etat". The phrases as "Oppression of the Russian speaking citizens" were very used.

They declared Victor Yanukovych the legitimate President of Ukraine that actually was in a runaway hiding in Russia. Because he led an open way to the Russia to enter and begin the invasion of Donbas oblasts. It is very important to admit that in fact he was never threatened in Ukraine or by Ukrainian people.

A fake propaganda was used frequently known as: "There is no more Ukraine"; this phrase implied that there was no more laws or enforcement laws in Ukraine but only radicals fighting for power, as anarchy, that Ukraine was no longer a self-sufficient State.

They claimed that Ukraine had begun a Genocide against Russian speakers.

The main headlines were:

- The south east of Ukraine becomes Novorossiia.

- It is time to return Donbass to Russia.

- The south east of Ukraine opted to leave Ukraine to Russia or is drown in blood.

The 90% of the broadcast in Russian media dedicated their news only to events happening in Ukraine.

Now the main question is: how the fake news is created?

This is demonstrated by the testimony of a journalist Taras Shumeiko:

He says that: “vagrants and “tourists” from Russia were walking around Donetsk, but western journalist did not always capture the nuances - they thought those people were really citizens out in the streets”.

Therefore, the unknowledgeable, led by the Russian media, western journalists were thinking that the protests were actually made by Ukrainian citizens against the Ukrainian state.

So now we can answer the question- How the fake news is spread?

For decades the western media had no correspondence in Kyiv or Donbass so the only way to obtain the information was through the correspondence in Moscow. They transferred and published the information according to the Russian media, rephrasing what the Russian news were publishing without any further analysis, research, and fact-checking proving what the media was showing. Even more, they repeated the Russian propaganda to the western audience: this was the most important precursor of making a fake news such a successful weapon in 2014.

So the next question is what did this Moscow lead to? -What causes and what effects did this cause?

The western media began to use the terms, rebels, separatists, militants, to describe the Ukrainian citizens. They actually believed the myth of the violent standoff, became the real news and reporters used these terms in every phrase of the news reported.

So the result was that the untruth became a real news, Russia was more of an innocent while actual innocent people and young soldiers were in fact being killed in the war instigated by Russian army.

For Ukraine this is the moment for fighting back.

Ukrainian mass media began to counter-attack with intelligence starting to fight the fake news by showing the facts and the truth.

They started to publish articles of Russia supplying weapons to the militants with photo and videos that demonstrated the news that was published. This as proven to be the best way to eliminate fake news. Demonstrating how the fake news can be defeated.

Journalists began to report about, units of men from the Caucasian Republic and the far east of Russia among the separatists.

- Regular Russian troops coming from the east of Ukraine.

- White trucks disguised as Humanitarian convoys to Donbass, they actually were filled with weapons and ammunition and for this reason the vehicles were avoiding the checkpoints on Ukrainian borders.

But the most important is an action that Ukrainian mass media took on fighting the fake news by fully covering the defence to the airport attack in Donetsk and Luhansk and the full report of the Ilovaik tragedy. And the most spoken event of the shooting down of the Ukraine aircraft by the Russian hybrid army, that Russia claimed that the aircraft was actually shot down by Ukraine themselves and still remains a very contradictory claim.

The Russian mass media even after the demonstration of the fake news and the fake propaganda that they were publishing and making their own citizens and the western journalists and media thinking and believing, did not stop and continues still today. They still claim that they have nothing to do with the war in Ukraine. They do not stop and still continue to create fake news and fake propaganda.

Russia claims that:

- no regular Russian troops are sent to Ukraine.

The fact- Russian military had been present within the borders of Ukraine before the annexation of Crimea and that in the following weeks more tanks were spotted across eastern Ukraine, and by June 16 the records of Ukrainian military shows that there were more than 40,000 Russian military troops on Ukrainian borders and 15,000 to 20,000 in Donbas, half of whom were from Russia.

-The Ukraine is attacking the Donbass.

The fact- in early July sophisticated anti-aircrafts vehicles began to appear in Donbass, Strela-10, a very fast-moving armored machine gun. There are no records of Ukrainian military of ever using such type of machines of losing them to in the battle, these are high technology weapons and none Ukrainian soldier would know how to operate with it. The identifying marks from the vehicle had been removed.

-The Ukraine Jews are named as fascists.

-Instead of using the terms of Donbass the terms used to define the territory of war was south east of Ukraine that includes eight regions, expanding the line of war.

-The responsibility for drawing the flight MH17 is placed on Ukraine.

The fact- Bellingcat reports-“Today, Google Earth updated its historical satellite imagery to include Donetsk and Makiivka at 11:08am (local time) on July 17, 2014, the day of the downing of Flight MH17. Bellingcat has previously purchased portions of this image, with the Digital Globe catalog ID of 105041001104D000, to show that the Russian Ministry of Defense had doctored its MH17 evidence, and to search for the Buk on the H21 highway between Donetsk and Torez...”

The Guardian reports- “Lev Schlossberg, a local Pskov politician who obtained the tapes, told the Guardian the soldiers were Russian servicemen but said he could not reveal the identities of the three men or explain how he got hold of the recordings.”

The western media were conflicted in what was publishing, many online newspapers were created to spread the Russian fake news, they were influenced by Russia and constantly publishing news saying that the actual victim was Russia. While other online newspapers of big importance as InformNapalm, The Guardian, Bellingcat, were doing their own war, on demonstrating what was fake and what was the truth.

So we are assisting not only in fiscal confrontation, but a war of information of news, in a war where the

words are meaningful, an only word has the power to change the history, the facts, the destiny of a Country and its people.

If the Ukrainian media had not the power and the courage to fight for the truth to demonstrate Russian fakes, and to fight for her own country, the world would never know the truth. The fake news is a real weapon in today's world, and the only weapon that can fight it is searching for the facts that demonstrate the truth.

Bibliography:

1. Mykola Balaban, Olga Volyanyuk, Christina Dobrovolska, Bohdan Balaban, Maksym Maiorov, "Donbas In Flames", Guide to the conflict zone, Lviv, 2017, Prometheus.
2. Bellingcat investigation team, "How Russia Issues Fake Passports to Its Operatives in Ukraine", Bellingcat, November 7, 2019. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/11/07/how-russia-issues-fake-passports-to-its-operatives-in-ukraine/>
3. Interpreter staf, "An Invasion By Any Other Name: Kremlin's Dirty War In Ukraine", THE INTERPRETER, September 17, 2015, <https://www.interpretermag.com/an-invasion-by-any-other-name-the-kremlins-dirty-war-in-ukraine/>

Довідка про авторів:

Evisa FELEQI, master student of Università degli Studi della Tuscia (Viterbo, Italy)

Yurii HAVRYLETS, Assistant Professor, Department of Social Communications at the Institute of Journalism of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

NATIONAL UNIVERSITY: EDUCATION DURING A PANDEMIC TIME

National University was founded in 1971, with a simple idea to make a university education accessible even to people who are on an active military duty [1]. Unlike other schools, National University offers one-month based format for a course work. It means students take only one course during a given month. It was critical for those who were in military service, since they had only one month of a vacation a year and could utilize it to perform a step forward towards their education goals. Having such course format applies a significant amount of pressure on students and instructors. Students are forced to focus on just one subject, before they can move to another.

Development of a technology announced a birth to a novel type of education, moving from the in-class or correspondence education to the distance education, accommodating people from all branches of the military who are earning their degrees at home, on a base, and abroad without disrupting their duties. Thus, students could take more than one course a year, and by the time of their retirement could complete their program with the desired degree and find a work in a new capacity. Besides military students, National University enrolls other groups of people, those who retain jobs outside of armed forces, and either want to advance their career or change the area of their work. Last, but not least, having an eLearning platform allows a more suitable accommodation of people with special needs.

The spread of COVID-19 virus has affected all areas of a human activity across the world in general, and in the US in particular. Rapid increase of incidence in the United States has forced the authorities to take measures to isolate people to halt the viral spread [2-3]. Either all crowded places were closed, or their work was significantly re-organized [4]. To eliminate the in-class communication as a possible

source of the viral spread, all educational institutions had to stop this mode of teaching and learning [5], and National University was not an exception. At the middle of a course, all classes at NU had to move into an on-line environment. It's worth to mention that at NU there are more than 80% of all courses are taught on-line, and even all of onsite classes are having an eLearning (for just in case) supplement. Such a "just in case" tool turned out to be extremely practical at the time of pandemic spread of COVID-19. And all courses were moved into a readily available the on-line add-ons. This conversion did not take much of a time (24 hours at the maximum), even though a significant load of materials had to be placed into the virtual environment: Power Point slides, YouTube clips, simulations used as the supplemental tools during any lecture in a typical classroom. Having an e-mail tool embedded into a course supplement, enabled all instructors to communicate all these changes on a timely manner. Therefore, our students were not experiencing a loss of time due to the transition. In parallel to a habitual weekly activity all instructors were able to build all internet-based tests and develop a place within the course supplement (which became a prime place for all course actions) to execute asynchronous discussions and synchronous live chats. Evidently, we miss a face-to-face interaction with our students (which is important in our work), but at least, we can have a voice communication over the internet.

With this COVID-19 pandemic, our university operates completely online. There are, nonetheless, numerous questions with the online education in general: technical, economical, logistics, etc. [6]. Moreover, there are reasons behind all pros and cons [7]. However, at times like now it allows to continue the learning process securely, with no loss in time and quality of education.

References:

1. [https://en.wikipedia.org/wiki/National_University_\(California\)](https://en.wikipedia.org/wiki/National_University_(California))
2. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/index.html>
3. <https://www.gov.ca.gov/california-takes-action-to-combat-covid-19/>
4. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/guidance-business-response.html>
5. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/guidance-ihe-response.html>
6. Shailendra Palvia, Prageet Aeron, Parul Gupta, Diptiranjan Mahapatra, RatriParida, Rebecca Rosner & Sumita Sindhi (2018) Online Education: Worldwide Status, Challenges, Trends, and Implications, *Journal of Global Information Technology Management*, 21:4, 233-241, DOI: 10.1080/1097198X.2018.1542262
7. https://www.ies.ncsu.edu/wp-content/uploads/sites/15/2017/06/WP_OnlineEducation_170629.pdf

Довідка про автора:

Pavel GLUKHOVSKIY, PhD, Professor Department of Mathematics and Natural Sciences National University, Los Angeles

ОНЛАЙН-ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Світ цифрових технологій, в який входить людство, – це не тільки новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а перехід існуючої політико-правової і соціально-політичної систем до нового виміру реальності. Поки ще не існує загальноприйнятих і гармонізованих визначень і правових дефініцій, однак, імплементація цифрових технологій покликана здійснити системні та цілеспрямовані дії в реалізації державної політики у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), збільшити кількість та якість надання послуг, а також активізувати процеси входження України в європейський простір. Цифрові технології вже стрімко захоплюють плацдарми для наступу у всіх сферах життя суспільства, а цифровізація (англ. digitalization) стає провідним трендом сучасності [1].

Аналіз глобальних тенденцій розвитку людства в ХХІ столітті дозволяє стверджувати, що подальший розвиток держав буде відбуватися за умов величезних технологічних і психоемоційних викликів і ризиків, пов'язаний із цифровою нерівністю громадян, однак, і за таких умов, уже сьогодні відбувається становлення суспільств, їх політики, військової справи і, безумовно, науки і освіти. Ризики стають фундаментом принципово нової економіки (knowledge-based economy), основою конкурентоспроможності країн, де створюються нові проривні технології надвисокого рівня (high-tech) на основі оцифрованої інформації.

Змістовна інформація, яку генерують наука і освіта, на сьогодні стала вкрай важливою для життя людини. В Україні, стимулюючи розвиток різних сфер наук, вкрай відчувається потреба в інноваційному розвитку країни.

Нами проаналізовано, що наприкінці ХХ століття специфіку і закономірності нової інформаційної епохи в розвитку суспільства констатували в своїх працях М. Маклюен, А. Тоффлер, Д. Белл, З. Бжезинський. Наукове підґрунтя для аналізу еволюції інформаційного суспільства було закладено в роботах Н. Вінера, А. Урсула, Ф. Ланкастера, В. Коштоева, в яких послідовно розкривався світоглядний і загальнонауковий сенс феномена інформації. На жаль, багато в чому процес відбувався під тиском вирішення проблем військово-промислового істеблшменту, однак, питання історичної ево-

люції засобів обробки і зберігання інформації було достатньо ретельно досліджено Н. Карром, Т. Пітерсом, Б. Гейтсом, В. М. Глушковим. Останнім часом в соціально-політичних роботах учених у зв'язку із активним впровадженням нових ІКТ актуалізуються питання управлінської та футурологічної проблематики [2].

Тренди сучасного розвитку диктуються потребами небаченого досі розширення інформаційно-технологічного середовища, яке формує особливий вид віртуальної реальності і особливий менталітет людини, що вимагає значного коригування програм розвитку особистості.

Ми дослідили, що в залежності від потреби управління людиною і суспільством взагалі, інформація може бути подана письмовою, друкованою, електронною, усною, а також втіленою в інших відчутих і сприйнятих об'єктах. Наука давно встановила наявність в цьому арсеналі реальності інформації в доступній матеріальній формі: документи, рукописи неформалізовані, звуки, сигнали, хвилі тощо.

Одночасно із зазначеними формами подання інформації фіксувалися і віртуальні форми її існування і прояву: думки, погляди, приватна або суспільна, національна або масова свідомість, що не виражені матеріально в зафіксованій на носії формі. Скажімо, в наші дні біоінформація про людину поступово матеріалізується за допомогою саме цифрових технологій і набуває об'єктивованої форми на основі розгорнутих аналізів крові (інших біологічних матеріалів), відбитків пальців, елементів ока, ДНК тощо. Таким чином, віртуальність окремих форм інформації перекладається в доступну для використання форму – інформаційний ресурс.

Однак зазначимо, із впровадженням в повсякденне життя все нових технічних засобів постійно зростає і агресивність інформаційних вторгнень з боку постачальників інформації в індивідуальний інформаційний простір користувача у вигляді прямої реклами, спаму тощо, змушуючи підвищувати свої технічні можливості з метою протистояння несанкціонованим вторгненням в індивідуальний і колективний інформаційно-комунікаційний простір за допомогою авторизації, установки фільтрів і системи антиспаму на поштових серверах. Таким чином, ми усвідомлюємо, що за відсутністю

правових норм і законів завжди існує вірогідність прояву різноманітних інформаційно-комунікаційних небезпек, що само по собі стало аксіомою управління.

Проведення цифровізації зобов'язано супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки. Інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є невід'ємними передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного передбачення, попередження, усунення та управління супутніми ризиками.

Новаторські ідеї проникають в усі сфери життя, в тому числі, змінюють підхід до системи освіти. На жаль, освіта класичних університетів (офлайн) застаріває. Онлайн-освіта стає фундаментом для розвитку інших освітніх інновацій на базі масових відкритих онлайн курсів. Найбільший потенціал онлайн-навчання – це змішаний формат. Змішане навчання – це вже і є інновація.

На нашу думку, концептуально необхідно інтегрувати нові методи онлайн-освіти в систему класичної освіти. Онлайн- і змішане навчання відкриває для викладачів можливість позбутися рутинної роботи. За великим рахунком, це ті ж самі лекції, тільки онлайн. Інтегровані онлайн-курси звільняють лектора від рутинної начитки матеріалу і дають багато додаткового часу на роботу зі здобувачами вищої освіти. Сьогодні одна з найважливіших ідей освіти – автономія здобувачів освіти. Саме вони повинні вирішувати, як і де їм здобувати освіту. Коли вони вийдуть в реальне життя, – цього вже не навчишся. Саме онлайн-курси дають можливість змінити формат освіти. Тому комбінація онлайн-освіта через змішане навчання – це шлях в майбутнє [3].

Однак досвід українських освітян онлайн-навчання в період глобальної пандемії, пов'язаної з Covid-19, показав, що економія часу, на жаль, не відбувається, навпаки онлайн-викладач ще більше завантажений. На жаль, викладачі закладів вищої освіти ще недостатньо підготовлені для проведення онлайн-освітнього процесу, створення електронного навчально-методичного комплексу, електронного дистанційного курсу, електронної навчальної книги тощо. Чимало часу займає створення різних матеріалів для онлайн-контролю (тести, розрахункові роботи тощо) таким чином, аби вони могли перевірятися автоматизованою системою управління навчальними ресурсами, а не вручну. Але певний тип робіт здобувачів освіти (наприклад, творчий) на сьогодні дуже важко оцінювати за допомогою автоматизованої системи, то залишається викладачеві на перевірку вручну. При

проведенні панельної офлайн-дискусії за темою «Чи потрібна онлайн- vs офлайн-освіта в Україні?» в межах Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції за міжнародною участю партнерів із Канади та Франції «Організаційно-практичні засади розвитку цифрового освітнього простору закладу освіти», 5-6 травня 2020 р., організованої кафедрою відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» [4], ми отримали відповіді учасників. Один із них: «Аналіз власного досвіду як куратора-тьютора онлайн підвищення кваліфікації в умовах карантину доводить необхідність врахування моделей дистанційного навчання, що методологічно апелюють до біхевіоризму, когнітології, коннективізму. Перші дві методологічні позиції мають вже натепер практичне обґрунтування. Третя (як теоретична основа пояснення навчання в цифрову еру) починає активно обговорюватися з 2005 р. і на сьогодні формує свої праксеологічні засади. Куратору-тьютору онлайн-підвищення кваліфікації необхідно бути обізнаними з усіма моделями, адже завдяки їх реалізації можна вести мову про людиноцентрований підхід до підвищення кваліфікації. Тож, наразі, економія часу викладача під час онлайн-навчання дуже суперечливий тезис. В мене навпаки часу витрачається ЗНАЧНО більше, ніж під час проведення офлайнових лекцій. (і це при умові, що я вільно володію як комп'ютерною технікою загалом, так і багатьма програмами та сервісами зокрема). Для тих, в кого із цим є складнощі, проведення онлайн-навчання ще більше ускладнюється» (Скрипник М.І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»). Можливо, коли роботизовані системи активно будуть впроваджуватися в діяльність усього закладу освіти, не тільки в освітній процес, а й в управління та контроль, тоді в подальшому викладач буде більш вільний. Хочеться вірити прогнозам футурологів, що усього через пару десятиліть здобувачі освіти звикнуть до того, що електронний асистент повідомить тьютору, що вони недостатньо ретельно займалися, а брейн-тренер буде сперечатися з лайфстайл-тренером про розподіл навантажень

На думку експертів Українського інституту майбутнього [5], найрадикальнішою цифровою трансформацією, до якої українські заклади вищої освіти повинні готуватися, є трансформація моделі навчання, яка поєднає традиційне навчання, елементи дуальної освіти, онлайн-ін-

струменти та доповнену реальність. Доповненням можуть бути масові відкриті онлайн-курси, а також участь здобувачів вищої освіти у bootcamp. Програми bootcamp побудовано на роботі здобувачів вищої освіти у реальних проектах, і здійснюють їх професіонали-практики (це є елементом дуальної освіти). Успішне завершення bootcamp зазвичай гарантує працевлаштування. У цілому сфера вищої освіти, вимагає реформування та переходу на модульну кросплатформову систему, в якій здобувач вищої освіти може обирати предмети без прив'язування до закладу освіти та отримувати максимум послуг та матеріалів онлайн. У закладах вищої освіти близького та далекого зарубіжжя, країн Європейського Союзу та в Україні вже розпочалася трансформація класичних педагогічних про-

фесій, з'являються нові – коуч, фасилітатор, ментор, тьютор, цифровий куратор, менеджер з електронного навчання, координатор освітньої онлайн-платформи та інші представники педагогічних професій майбутнього, діяльність яких змінює погляди на педагогічну професію та вимоги до неї.

Таким чином, нинішнє і прийдешнє покоління, що навчається, потребує в більшості тих педагогів, які можуть допомогти обрати індивідуальну траєкторію навчання та обґрунтовано поради, як себе реалізувати в житті. І це не дивно, адже в такому розмаїтті навчальних дисциплін, закладів, сфер діяльності однієї правильної відповіді бути давно вже не може. Тому й виникає необхідність специфікації педагогічної професії, інноваційної цифрової діяльності закладів освіти.

Література:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>
2. Ляхоцька Л.Л., Соснін О.В. Політологія і право інформаційної діяльності громадянина як джерела утворення інтегрованої науки про інформаційно-комунікаційну діяльність в демократичній державі // Юридичний тиждень (загальнонаціональна правова газета). - №9(1286), 6-12 березня 2020 р. – С.12–13; №11-12 (1288-1289), 20 березня-2 квітня 2020 р. – С.20–21
3. Панельна офлайн-дискусія «Чи потрібна онлайн vs офлайн освіта в Україні?» // Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція за міжнародною участю партнерів із Канади та Франції «Організаційно-практичні засади розвитку цифрового освітнього простору закладу освіти», 5-6 травня 2020 р., URL: https://docs.google.com/document/d/1qO_4xIdPLTS1c0-D3Yy_HyCoX5dP94VHaWnumcraBC4/edit
4. Ляхоцька Л. Електронна кафедра: технології та інструменти розвитку / Л. Ляхоцька, С. Касьян, С. Антощук // Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / [за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергеевої]. – Київ : Вид-во Ін-ту Обдарованої дитини НАПН України, 2018. – 440 с. [С. 312–323].
5. Економічна стратегія України 2030. URL: <https://strategy.uifuture.org/ukraine-learning-nation.html#6-7-2>

Довідка про автора:

Ляхоцька Лариса Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Сучасним пріоритетом великої кількості університетів є дистанційна форма навчання. Фактично мова йде про створення умов для навчання тим, хто не може з тих чи інших причин відвідувати заняття на регулярній основі. Сучасні технології дистанційного навчання розрізняються за: формою подання учбових матеріалів; наявністю посередника в системі навчання, або за централізованою формою навчання; за ступенем використання телекомунікацій і персональних комп'ютерів; за технологією організації контролю учбового процесу; за ступенем впровадження в технології навчання звичайних методів ведення освітнього процесу; за методами ідентифікації студентів при складанні іспитів. [1]

Можна виділити 3 основні типи навчання на відстані. Перший – звична для нас заочна форма навчання, коли студент отримує навчальні матеріали поштою та здійснює комунікацію з викладачами телефоном, електронною поштою тощо. Другий – замість друкованого навчального матеріалу студент отримує інформацію на електронних носіях (компакт-диски, DVD-диски тощо), отримує доступ до матеріалів курсу на комп'ютері, використовує комп'ютерні навчальні програми. Третій – це вже інтерактивний тип дистанційного електронного навчання, зазвичай з використанням Інтернет-технологій, який передбачає проведення семінарів, тренінгів, онлайн-опитувань, організацію роботи у віртуальних класах тощо, тобто спілкуватися студентів з викладачами в режимі реального часу.

За інформацією Міністерства освіти і науки України, нині в Україні 12 вишів мають можливість надавати повноцінну дистанційну освіту, а її фрагменти започатковані ледь не кожним учбовим закладом. Наприклад, Інститут журналістики КУБГ створив систему Електронних навчальних курсів (ЕНК), метою якої є розширення можливостей доступу різних категорій учасників освітнього процесу до якісного навчального контенту; забезпечення індивідуалізації освітнього процесу у відповідності до потреб, особливостей і можливостей тих, хто навчається; підвищення якості та ефективності освітнього процесу шляхом застосування інформаційно-комунікаційних та інноваційних освіт-

ніх технологій; забезпечення систематичного моніторингу якості освіти. [2]

ЕНК, які дозволяють набути компетентностей, задекларованих у робочих програмах, розробляються викладачами – авторами курсів в рамках виконання посадових обов'язків, що робить їх з одного боку ексклюзивними, а з іншого – є надбанням Університету. Завдяки ресурсам ЕНК та технологіям дистанційного навчання створюється система інтерактивної взаємодії викладача і студента, студентів між собою, реалізується система контролю та оцінювання виконання всіх видів навчальної діяльності студентів протягом усього часу вивчення дисципліни. Розробляючи курс, у викладача формується власний підхід до навчання, тобто напрацьовується індивідуальна авторська методика. Всі ЕНК проходять подвійну експертизу та сертифікуються. Для зацікавлення викладацького складу у цій роботі передбачена можливість проведення до 50 % занять з певного курсу у дистанційному режимі. Вірність обраного шляху розвитку Університету підтвердила робота в умовах «коронавірусного» карантину. Наявний ресурс було доповнено можливостями комунікаційних програмних пакетів, типу ZOOM, Google Meet, Skype тощо, що дозволило створити комплексну мережу дистанційного навчання.

Дистанційне навчання у Дніпровському національному університету імені Олеся Гончара інтегрує всі існуючі методи навчання та передбачає можливість студентами поєднувати його з традиційними формами навчання.

НаУКМА є прихильницею індивідуалізації процесу навчання згідно з потребами, особливостями і можливостями кожного студента. Тут створено систему дистанційного навчання на платформі DistEdu, яка дозволяє залучати до он-лайн чи змішаних курсів як внутрішню так зовнішню аудиторію.

15 річний досвід дистанційної форми навчання має Сумський державний університет, де тисячі студентів з різних куточків світу змогли здобути якісну освіту.

Можна наводити і інші приклади, проте загальна картина говорить про те, що наші виші лише на шляху до створення повноцінних систем дистан-

ційної освіти, подібних до кращих взірців світової практики. І, хоча карантинна практика показала, що наявність дистанційних комп'ютерних комунікацій робить взаємодію студентів з викладачами значно інтенсивнішою, навіть у порівнянні зі звичною стаціонарною формою навчання, та дозволяє забезпечити належну якість освіти, існує чимало стримуючих розвиток дистанційної форми навчання факторів, зокрема, брак технічного, програмного, кадрового і, в першу чергу, фінансового забезпечення вузів.

У Київському Національному університеті культури і мистецтв, (КНУКіМ) дистанційне навчання базується на принципах самостійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що студенти часто зовсім віддалені від викладача в просторі або в часі, водночас вони мають можливість в будь-яку хвилину

підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікацій. [3]

Крім того, слід зважати на світову конкуренцію в освітній галузі. Активно входять на український ринок, іноді безпосередньо за сприяння наших вишів, такі потужні масові відкриті онлайн-платформи як Coursera, Udey, Academic Earth тощо. Наприклад, сайт Coursera одноіменної північно-американської освітньої технологічної компанії, який налічує понад 24 мільйона користувачів, надає можливість слухачеві самостійно обрати дисципліни, в яких він зацікавлений, переглядати високоякісний лекційний матеріал у зручний час та з бажаним темпом, скласти онлайн іспити і отримати сертифікати. Coursera пропонує безкоштовні курси, але плата здійснюється на етапі отримання доступу до офіційного сертифікату про закінчення курсу.

Література.

1. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. 2003. № 1(XXXVIII). С. 6–16.
2. Е-середовище [Електронний ресурс] / Е-навчання : [сайт] / Київський університет імені Бориса Грінченка. – Режим доступу : <http://e-learning.kubg.edu.ua/> (01.05.20). – Назва з екрану.
3. Навчальний центр заочно-дистанційної освіти / Дистанційне навчання : [сайт] / Київський Національний Університет Культури і Мистецтв. – Режим доступу : <http://knukim.edu.ua/> (01.05.20). – Назва з екрану.
4. Шпак В. І. Видавничий бізнес в умовах української державності [Текст] : монографія / В. І. Шпак Київ : Експрес-об'ява, 2015. 391 с.

Довідка про автора:

Віктор ШПАК, доктор історичних наук, професор кафедри видавничої справи Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка

ІІІ. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Юрій Кузнєцов

КОРОНАВІРУС, ДУМКИ ПРО ОСВІТУ І НАУКУ В УКРАЇНІ

Рано чи пізно кожна людина замислюється над майбутнім: для себе, як особистості, для своєї родини, для своєї країни, для всього людства.

Знаходячись в карантині, був час переосмислити свої погляди в професійній діяльності як науково-педагогічного працівника Київської політехніки. Мене, як представника технічної інтелектуальної еліти, цікавить в першу чергу не віртуальна, а матеріальна реальність з осмисленням проблем і причино-наслідкових зв'язків, які безпосередньо впливають на процвітання і благополуччя українського народу. З пандемією коронавірусу пов'язані мої відчуття і думки. Ще в 90-ті роки минулого століття мені неоднаразово доводилося бувати в Китаї, де я разом з вченими із Ухані створив спільне українсько-китайське підприємство «Патрон» (на китайському Бітлон – багатий), продавши ліцензію на винахід для виробництва самозатискних свердильних патронів без ключа.

Існуючу матеріальну, а не обіцяну віртуальну в смартфоні, реальність просто зрозуміти в порівнянні. Те, що я побачив 2 роки тому в силіконовій долині поблизу Шанхая, це вражаючі позитивні результати справжніх реформ за 25 років. На запитання державному діячу провінції: «Як Вам вдалося стільки зробити за короткий термін?» отримав відповідь «Не треба красти», а на питання: «Як Вам вдалося подолати корупцію?» була відповідь «Ми всю корумповану верхівку покарали. У Вас не тільки нікого не покарали, а навіть не посадили».

Сьогодні на фоні втрат державності, надмірно роздутого апарату чиновників і неефективних, зайвих антикорупційних органів, що висмоктують величезні гроші з державного бюджету, які повинні були піти на освіту, науку, медицину і відродження вітчизняної економіки, зовсім не відчувається з боку держави почуття справедливості, верховенства права і незворотності покарання злочинців. Зате відчувається злиття правозахисної системи із злочинною, безбожна нахабна брехня і лицемірство з обіцянками агентів зовнішнього впливу. В цивілі-

зованому суспільстві не повинно бути такої бездуховної різниці в оплаті праці в сотні і тисячі разів, що дозволяють в Україні прийдешні «слуги» народу, зарубіжні спостерігачі і радники.

На жаль, в Україні існують дивні парадокси: чим заможніше людина, тим вона менше свідомо, нечесна і меншу частку (у відсотках) віддає або навіть зовсім не віддає державі і своєму суспільству і навпаки, чим бідніше людина, тим вона більше свідомо і її частка віддачі державі більше; чим більше вихована і освічена людина, тим менше вона заробляє; чим чесніше людина, тим менше її люблять і поважають; чим більше законослухняна людина, тим менше вона захищена і навіть зовсім не захищена при малому заробітку; чим патріотичніше людина, тим більше її звинувачують в зраді. Про це влучно сказав китайський філософ Лінь Юйтан: «В країні, де багато поліцейських, немає свободи. Де багато солдат, немає миру. Де багато юристів, немає справедливості.»

Не може Україна стати високорозвиненою державою, якщо в ній невелика «купка» людей і їх оточення незаконно володіють 80-90% (якщо не більше) всього національного надбання країни, в той час, коли за межею бідності знаходиться більше семи мільйонів українців, більше кілька сот стали жебраками і «бомжами», а середній прошарок практично відсутній.

Всі добрі просування у високорозвиненій державі починаються з ключового – освіти. На жаль в Україні, як і інших країнах постсоціалістичного простору, спостерігається різкий спад освіти. Це не розуміє чи не хоче розуміти так звана політична еліта, котра системно не заглядає в майбутнє країни і ілюзорно вірить в такі запозичені перебудови, як Болонська система, дистанційне і віртуальне навчання, скорочення аудиторних годин з перекиданням на самостійну роботу, зміна системи оцінок в середній школі з 5-бальної на 12-бальну, впровадження письмового зовнішнього тестування без відбору на основі вступних іспитів і живої співбесіди з абітурієнтом, повна уніфікація у всіх ЗВО навчальних планів і про-

грам академічних дисциплін, створення непродуманих, казуїстичних стандартів освіти та інша подібна химера.

Підкинута нам Болонська система ще більше поглибила вади освіти в існуючій репродуктивній системі передачі знань з алгоритмічним типом мислення. Зараз по якомусь ворожому сценарію все робиться для того, щоб зруйнувати вітчизняну середню і вищу освіту, особливо технічну і медичну. До цього може привести недооцінка і недофінансування освіти, медицини та інших сфер свідчить наступне повідомлення у вході до університету в Південній Африці: «Знищення будь-якої нації не потребує використання атомних бомб або використання ракет далекої дії. Потрібно лише зниження якості освіти і дозвіл обману на іспитах студентами. Наслідки: пацієнти вмирають від рук таких лікарів; будівлі руйнуються від рук таких інженерів; гроші губляться від таких економістів і бухгалтерів; людство вмирає від рук таких релігійозних вчених; справедливість втрачається від рук таких юристів і суддів; управління втрачається в руках законодавців. Крах освіти – це крах нації».

В той же час МОН України створило орган НАЗЯВО, який бореться з наслідками, а не аналізує причини катастрофічного зниження якості освіти, бо послідовно проводиться політика ДЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ країни; не врахування викликів четвертої промислової революції «ІНДУСТРІЯ 4.0» [2]; віртуалізації навчання з відривом від виробництва; збереження закостенілої феодальної структури з девальвацією освіти.

Оволодіння студентами технічних ЗВО знань, котрі внаслідок розвалу вітчизняного виробництва в індустріальному і аграрному секторах неможливо застосувати на практиці, не дає ніяких переваг в світі глобальних постіндустріальних трансформацій і викликів четвертої промислової революції «Індустрія 4.0». А це означає, що нашу неньку Україну загоняють в глухий кут і тоді вона стає територією для розміщення шкідливих індустріальних виробництв, сировинним додатком з дешевою робочою силою і девальвованою їхньою освітою.

Така ж девальвація спостерігається в науці, де під благовидним приводом котування і визнання наших вчених в різних країнах замість інженерів почали штампувати (і навіть продавати дипломи) магістрів, докторів філософії, швидкоспілих кандидатів і докторів наук, які не дали країні нової конкурентоспроможної техніки і новітніх технологій (тому що при відсутності виробництва всі акти впровадження «липові»). А в галузі гуманітарних, юридичних і економічних наук – суцільна фальш з написанням дисертацій на

замовлення за визначену платню (таксу), про що подаються об'яви в ЗМІ з конкретними реквізитами без боязні покарання (вірогідно під «кришуванням» владних структур).

Однією з причин зниження творчого потенціалу в системі вищої освіти і науки є тотальна і прогресуюча в нерозумних межах бюрократизація навчального процесу і атестації наукових кадрів, а також відсутність мотивації у молодих людей – науково-педагогічних працівників в кар'єрному рості. Ці працівники багато часу витрачають вхолосту на виконання великої кількості різних указів, наказів, постанов, інструкцій, розпоряджень від надзвичайно роздутого управлінського персоналу, який начебто піклується про підвищення якості освіти (ім треба показати видимість роботи і їх користь), проведення ректорського контролю, частих заповнень нікому не потрібних форм з елементом авралу (сьогодні на завтра і навіть на вчора), ледь не по хвилинний опис своєї роботи. У них практично не вистачає часу на відвідання бібліотек, перегляду нової інформації, підготовку захоплюючої лекції чи нової лабораторної (практичної) роботи, для спілкування із студентами в наукових студентських гуртках і КБ, формулювання для студентів і аспірантів не розв'язаних проблем і задач в різних галузях.

Наслідки недолугої патентної політики свідчать про наступне [1,3]: немає потреби соціального і суспільного замовлення; немає моральної і матеріальної мотивації оформляти охоронними документами щось нове при постійному підвищенні зборів (приклад- прийняття 12 червня 2019 року КМУ (це друга спроба після першої невдалого проекту на рік раніше) постанови № 496 про внесення змін до постанов КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1756 і від 23 грудня 2004р. №1716[7], метою якої є - підвищення розміру зборів за дії, пов'язані з набуттям прав інтелектуальної власності в Україні в середньому в 3-9 разів, що знищує інноваційну діяльність в Україні, як таку, та усю галузь охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; немає законодавчої бази стимулювання вітчизняних винахідників, як це є в розвинених країнах. Недарма інтелектуальна спільнота швидко відреагувала на цей ганебний вчинок КМУ і за ініціативою небайдужого Атаманчука А.Г. зареєструвала петицію про скасування постанови №496 [4], де також наголошено, що вона «...значно погіршує конкурентоспроможність українських підприємців, оскільки середнє відносне навантаження витрат на отримання охорони українським підприємством в рази перевищує середнє віднос-

не навантаження підприємств Польщі, Угорщини, Німеччини, Румунії, Словенії, Франції, Іспанії, Італії, США та інших країн». Тому треба негайно скасувати Постанову КМУ №496, що не дозволяє реалізувати стратегічно вірний курс інноваційного прориву під гаслом «Випередити, не наздоганяючи!», обравши на озброєння міждисциплінарний системний підхід у вигляді НБІКСЕ (нано-біо-інфо-когно-соціо-еко) - технологій.

На закінчення хочу висловити наступну думку. Україна повинна відродити свою велич суверенної ІНДУСТРІАЛЬНО-АГРАРНОЇ ДЕРЖАВИ, міцної, як кристал природнього АЛМАЗА, і привабливою, як ДІАМАНТ, сяючий багатьма гранями. А для цього потрібні докорінні зміни системи державного управління і політики підбору кадрів-професіоналів з високими моральними якостями.

Література:

1. Кузнецов Ю.М. Чи потрібні в Україні винаходи і винахідники? // Газета «Академія» АНВОУ, №3, грудень 2011.- С.1,4.
2. Кузнецов Ю.Н. Вызовы четвертой промышленной революции «Индустрия 4.0» перед учеными Украины // Вестник ХНТУ, Херсон, №2 (61), 2017.- С.67-75.
3. Кузнецов Ю.М. Сучасна політика у сфері інтелектуальної власності – не для українських винахідників. Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві», Дніпро, 28-29.11. 2019 р.
4. <http://petition.kmu.gov.ua/>>/Petition/View/2359>.

Довідка про автора:

Юрій Миколайович Кузнецов, доктор технічних наук, професор кафедри конструювання машин Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МЕХАНІЗМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІК СВІТУ ТА УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК КОРОНОВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Анотація. Досліджено рівень зараження короновірусом COVID-19 в загальній чисельності населення країни, в чисельності заражених країним. Проаналізовано рівень безробіття у країнах світу з 2015- 2018 рр. Визначено наслідки короновірусної пандемії для світової економіки. Запропоновано механізми стабілізації економіки, а саме: податкові, бюджетні, амортизаційні, валютні, кредитні, лізингові, іпотечні, страхові. Визначено види ефектів від інвестиційної діяльності на засадах інноваційно розвитку.

Результати. Між першим зараженим в Ухані (Китай) в грудні 2019 року і 17 травня 2020 року зафіксовано 4 635 786 випадків зараження COVID-19

у світі у тому числі: в Сполучених Штатах Америки - 1 467 884 випадків зараження - 31,67%; у Росії - 272 043 випадків - 5,9%; Велика Британія - 241 461 випадок- 5,2 %; Бразилія - 233 511 випадку- 5,0 %; Іспанія - 230 698 випадків- 5,0 %; Італія - 224 760 випадків - 4,84%; Франція - 179 630 випадків- 3,87 %; Німеччина - 175 752 випадки- 3,79 %; Туреччина - 148 067 випадків - 3,19 %; Іран - 118 392 випадки - 2,55 %; Україна- 18291 випадок- 0,39 %; Білорусь зафіксовано 28 681 випадок зараження- 0,62 %, в Польщі - 18 257 випадків- 0,39 %; у Литві- 1541 або 0,033 %, Китай- 82 947 заражених або 1,79 % від числа заражених. Коронавірус виявлено в 63 країнах світу (таблиця 1).

Таблиця 1.

Статистичні дані щодо кількості заражених на коронавірус за країнами світу станом на 17.05.2020 року.

Країни	Чисельність населення за країнами, чол	Питома вага в загальній чисельності населення Землі, %	Кількість заражених, чел.	Питома вага в загальній чисельності заражених, %	Питома вага заражених в чисельності населення країни, %
Чисельність населення Землі	7799106312	100,0%	4 635 786	100%	0,059
Китай	1 411 254 437	18.10%	82 947	1,79%	0,0058
Індія	1 393 853 212	17.87%	91314	1,97%	0,0065
Сполучені Штати Америки (США)	333 806 093	4.28%	1 467 884	31,67%	0,439
Індонезія	274 100 354	3.51%	17514	0,38%	0,00639
Бразилія	217 292 129	2.79%	233 511	5,03%	0,107
Пакистан	209 128 361	2.68%	40151	0,87%	0,0191
Нігерія	207 187 721	2.66%	5621	0,121%	0,0027
Бангладеш	170 637 130	2.19%	22268	0,48%	0,013
Росія	146 592 689	1.88%	272 043	5,86%	0,186
Мексика	135 766 702	1.74%	47144	1,01%	0,0347
Японія	125 882 569	1.61%	16237	0,35%	0,0129
Ефіопія	112 294 692	1.44%	317	0,0068%	0,00028
Філіппіни	108 712 690	1.39%	12513	0,27%	0,0115
Єгипет	101 688 877	1.30%	11719	0,25%	0,0115
В'єтнам	98 670 806	1.27%	318	0,0068%	0,0003
Конго, Демократична Республіка	89 948 200	1.15%	1455	0,031%	0,0016
Туреччина	85 432 224	1.10%	148 067	3,19%	0,173
Іран	84 129 014	1.08%	118 392	2,55%	0,141
Німеччина	81 472 892	1.04%	175 752	3,79%	0,216
Таїланд	69 229 006	0.89%	3028	0,065%	0,0043
Велика Британія	66 993 318	0,86%	241 461	5,2%	0,3604
Франція	65,273,512	0,84%	179 630	3,87%	0,275

Італія	60 048 347	0,77%	224 760	4,84%	0,375
Іспанія	45 619 980	0,58%	230 698	5,0%	0,506
Україна	41 902 416	0,54%	18291	0,39%	0,044
Польща	38 659 927	0,5%	18 257	0,39 %	0,0472
Казахстан	18 690 200	0,24%	6157	0,133%	0,033
Білорусь	9 413 446	0,12%	28 681	0,62%	0,3047
Литва	2 790 322	0,036	1541	0,033%	0,0552

Такої складної ситуації не переживало суспільство в ХХ столітті. Основним завданням на сьогодні є зупинка пандемії коронавірусу COVID – 19 оскільки пандемія впливає не лише на стан здоров'я людини, але і на стан економіки.

Наслідки пандемії коронавірусу будуть «дуже серйозними», але світова економіка зможе впоратися з ними. Про це заявив директор департаменту стратегії, політики і аналізу Міжнародного валютного фонду (МВФ) Мартін Мюлейзен. Його слова наводяться на сайті організації [2].

Наслідки коронавірусної пандемії ми бачимо для світової економіки. Зокрема, ще на початку «коронакризи» продажі авто в Китаї впали на 92% (це найбільший ринок збуту автомобілів у світі), прибутки китайських компаній обвалилися на 38%, а сама китайська економіка за підсумками першого кварталу впала на 6,8% – максимально за останні декілька десятиліть.

Падіння чекає світову торгівлю – приблизно на 13-32% за підсумками 2020 року. Проте найбільше нова криза ударить по робочих місцях. Так, тільки за місяць з початку карантину в США про своє безробіття повідомило близько 22 мільйонів чоловік – кожен восьмий працездатний американець. Ця найбільша кількість безробітних в США за всю історію офіційних спостережень Американської служби праці (з 1960-х років).

Зростання безробіття спостерігається у всьому світі (табл. 2), і незабаром це може привести до рекордного зростання кількості людей, що живуть за межею бідності, – їх може стати більше на 500 мільйонів чоловік (за оцінками Oxfam – об'єднання міжнародних організацій, які займаються проблематикою бідності), що переключить усю роботу по подоланню бідності за останні 20 років.

Таблиця 2.

Рівень безробіття у країнах світу з 2015- 2018 рр.

Країна	Відсоток безробітних, %			
	2015	2016	2017	2018
США	5,2	4,9	4,4	3,9
Франція	9,9	10,1	9,7	9,2
Англія	5,4	4,8	4,3	3,9
Німеччина	4,8	4,1	3,7	3,4
Польща	10,6	6,2	5,0	3,7
Чехія	6,5	4,0	3,1	2,4
Україна	10,5	9,4	9,5	9,4
Казахстан	5,0	5,0	4,9	4,9
Литва	8,2	7,9	7,1	6,0
Росія	5,4	5,5	5,2	4,7

Примітка: розроблено авторами на основі [3]

Серйозність нової економічної кризи підкреслює опублікований нещодавно прогноз Міжнародного валютного фонду. Згідно з цим прогнозом, економіка світу в 2020 році впаде на 3% – максимально за останні декілька десятиліть [4].

Падіння світової економіки на 3% означає, що у світі буде зроблено приблизно на \$2, 7 трлн менше товарів і послуг, чим в 2019 році.

Варто відмітити, що цей прогноз МВФ називає досить стриманим. Він ґрунтується на гіпотезі, що

пандемію COVID - 19 вдасться стримати в першому півріччі 2020 року, а вже з липня економіка почне працювати в звичайному режимі. Якщо ж ситуація піде за менш оптимістичним сценарієм, то збиток для світової економіки може виявитися ще більше.

«Мало не вперше в історії економічний прогноз значно більше залежить від прогнозів епідеміологів, ніж економістів», – заявила директор-розпорядник МВФ Кристалина Георгиева [5].

«Зараз цей прогноз МВФ – лише припущення, адже немає досить даних, на які можна спиратися і на підставі яких можна робити прогноз. Я схильний вважати, що нова економічна криза буде затьожною», – прокоментував hromadske Дмитро Боярчук, виконавчий директор організації «CASE Україна», яка проводить економічні дослідження, аналіз і прогнозування макроекономічної політики [6].

Особливість нової кризи – не лише те, що він створює безпрецедентну невизначеність, але і те, що найболючіше він б'є по робочих місцях, міння ланцюги виробництва і доставки товарів, руйнує цілі сектори економіки, зокрема туристичний (із-за коронавіруса без роботи у світі можуть залишитися 75 мільйонів людей, працюючих у сфері туризму), транспортний і навіть енергетичний (із-за падіння попиту на нафту).

Країни, які добувають нафту (Організація країн-експортерів нафти і інші великі експортери), домовилися про рекордне скорочення здобичі – на 10%, починаючи з травня 2020 року. Проте, за оцінками Міжнародного енергетичного агентства, попит на нафту міг скоротитися на 30%, тому навіть рекордне зменшення видобутку не приведе до зупинки падіння цін.

Для України нова криза стане ще більшим ударом, чим для решти світу. Українська економіка – мала і відкрита. Це означає, що вона дуже залежить від ситуації у світі, зокрема, від попиту і пропозиції на товари українського експорту (металургія і аграрна продукція) і цін на товари, які Україна імпортує (переважно енергоресурси і готові вироби – автомобілі, побутова техніка, комп'ютери тощо).

Згідно з прогнозом МВФ, ВВП України із-за коронавіруса впаде на 7,7%, тоді як економіка світу – на 3%. Відновлення після кризи для України буде тривалішим, ніж для решти світу: ріст ВВП України в 2021 році прогнозується на рівні 3,6%, тоді як ріст економіки світу – на 5,8% [7].

Це означає, що нова криза тільки збільшить розрив між Україною і розвиненими країнами: як по показнику конкурентоспроможності економіки, так і за показниками якості життя.

Вже зараз безробіття в Україні досягає рекордно-го рівня: за час карантину тільки офіційно по допомогу до держави звернулося 90 тисяч українців, в цілому ж кількість безробітних могла вирости на 1,3 мільйона чоловік (за підрахунками Торгово-промислової палати) [8].

«Зараз Україна ще не відчуває тієї кризи, яка бушує на заході: обвалу ринків, масового безробіття. Для України основний удар кризи ще попереду», – вважає Боярчук.

На його думку, головні економічні проблеми в Україні почнуться тоді, коли по-справжньому відчуються наслідки падіння у світовій торгівлі, зокрема, падіння попиту на товари українського експорту.

На посилення кризи вплине і уповільнення економіки Китаю, який нині є одним з кращих торгових партнерів України: менші обсяги виробництва і будівництва в Китаї означатимуть падіння попиту на українську металургію, а менші об'єми імпорту товарів з Китаю в Україну приведуть до падіння митних і податкових надходжень до українського бюджету.

Частково врятувати економіку України від стрімкого падіння може агропромисловість. Україна увійшла в десятку головних експортерів сільськогосподарської продукції серед країн Євросоюзу і займає восьме місце. У 2015 році ЄС імпортував української сільськогосподарської продукції на суму в 3,5 мільярда євро. Варто відзначити, що за 2016 рік цей показник зменшився майже на 15 відсотків [9].

У 2017 році частка сільськогосподарства в структурі ВВП вперше у вітчизняній історії досягла 10%. Таким чином, агросектор став ключовою статтею наповнення бюджету. Сільські жителі становлять близько 31% населення країни.

Під час будь-яких криз агросектор страждає майже менше усіх. За часів економічної кризи люди схильні економити на купівлі будь-яких товарів, але їжу купуватимуть завжди», – говорить hromadske професор Київської школи економіки Олег Нив'євський [10].

Він вважає, що за підсумками 2020 року український агросектор може істотно збільшитися, особливо відносно усієї економіки України (зокрема тому, що зменшаться розміри промисловості і сектора послуг в загальній структурі ВВП). А експорт агропродукції 2020 року може взагалі перевершити 50% загального експорту товарів з України (зараз він складає близько 40%).

Агросектор також набагато менш чутливий до карантину: робота там не передбачає скупчення великої кількості людей в приміщенні, зате у людей з'являється більше можливостей працювати на свіжому повітрі. Тому певну частину людей, які втратили роботу із-за карантину, міг би працевлаштувати аграрний бізнес. Питання лише в тому, скільки людей захоче працювати в сільському господарстві.

Висновки.

Тож, з метою стабілізації економік світу та України доцільно розширювати ринки збуту сільськогосподарської продукції за рахунок впровадження

інноваційних технологій в процесі її виробництва і переробки.

Також доцільним є використання механізмів стабілізації економіки, а саме: податкові, бюджетні, амортизаційні, валютні, кредитні, лізингові, іпотечні, страхові.

Серед податкових механізмів: податкові канікули на період карантину, зниження ЄСВ, відстрочка податкових платежів на період виходу із коронавірусної кризи.

Саме поживлення економіки за рахунок надання податкових пільг дозволить наповнювати бюджети різних рівнів та вирішувати соціально-економічні проблеми населення країни.

Оскільки на період карантину підприємства різних форм власності та галузей призупиняють свою діяльність, то це призводить до необхідності консервації основних засобів та, в подальшому, зростання собівартості продукції. Тож з метою забезпечення ефективної діяльності підприємств, доцільно використовувати амортизаційні механізми, а саме прискорений метод нарахування амортизаційних відрахувань, який дозволить акумулювати грошові кошти з метою розширеного відтворення основних засобів, модернізації та їх реконструкції,

в подальшому. Саме ці заходи забезпечать виробництво конкурентоспроможної продукції і, відповідно, життєздатність самого підприємства.

Стабілізація валюти дозволить планувати і прогнозувати експортно-імпорتنу діяльність суб'єктів господарювання як на період карантину, так і в після кризовий період.

Урядам різних держав доцільно проводити протекціоналістичні програми, які будуть направлені на підтримку вітчизняних виробників та забезпечення позитивного торговельного балансу, який забезпечить перевищення експорту над імпортом і, тим самим, буде направлена на створення нових робочих місць, що не можливо без формування інвестиційної стратегії інноваційного розвитку економіки держави.

Від впровадження інноваційних технологій виокремлюють джерела за наслідками. Серед них - науково-технічний, економічний, соціальний та екологічний ефекти [208; 211, с.89], але поряд з тим інноваційну діяльність також супроводжують ресурсний, стратегічний, податковий, фінансовий, бюджетний, соціально-політичний, технологічний, етнічно-культурний та інші ефекти, основні з яких показані на рисунку 1.

Види інвестиційних ефектів за наслідками інноваційного розвитку

Рисунок 1. Класифікація основних видів інвестиційних ефектів за наслідками інноваційного розвитку

*Джерело: побудовано за матеріалами [11; 12, с. 238; 13, с. 52; 14, с. 51;15;16]

Тож, крім інвестиційних ресурсів, суб'єкти господарювання можуть використовувати запозичені кошти. До кредитних механізмів відносяться: надання кредитів під 6-8 відсотків, безпроцентних кредитів, кредитів з відстрочкою відсотків за кредитами. Надання таких кредитів дозволить підприємствам відновити свою діяльність після карантину Covid-19.

Оскільки карантинні заходи торкнулися всіх сфер життя, то велика кількість підприємств

зупинили свою діяльність. З метою відновлення своєї діяльності, підприємствам необхідно забезпечити конкурентоспроможність своєї продукції та підприємств. Для цього доцільно залучати лізингові та страхові механізми, які направлені на використання новітнього обладнання і, відповідно, розширення асортиментної політики та розширення ринків збуту продукції.

Література.

1. Число захворювань на коронавірус в світі перевищило 4,6 млн: карта. Режим доступу: <https://chislo-hvorih-na-koronavirus-u-sviti-dosyagaye-1>
2. Последствия пандемии. Режим доступу: <https://expert.ru/expert/2020/15/bolshoj-brat-ne-vilechit-tebya/>
3. Рейтинг стран мира по уровню безработицы. Гуманитарная энциклопедия: Исследования [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий, 2006–2020 (последняя редакция: 08.02.2020). URL: <https://ratings/rating-countries-gdp/rating-countries-gdp-info>
4. Мартін Мюлейзен. Наслідки пандемії. Директор департаменту стратегії, політики і аналізу Міжнародного валютного фонду (МВФ) Режим доступу: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5e7557f39a794724532f0ef>
5. Кристаліна Георгієва директор-розпорядник МВФ. Режим доступу: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5e7557f39a794724532f0efc>
6. Дмитро Боярчук, виконавчий директор організації «CASE Україна» Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/authors/57ff262a62fa6/>
7. Рейтинг стран и территорий по размеру валового внутреннего продукта Режим доступу: The world bank: gross domestic product 2019.
8. Підсумки та новини. Торгово-промислова палата. Режим доступу: <https://ucci.org.ua/about>
9. Україна посіла 8 місце у рейтингу найрозвинутіших аграрних країн. Режим доступу: <https://agropolit.com/news/172-ukrayina-na-8-mistsi-u-reytingu-nayrozvinitishih-agrarnih-krayin>
10. Нова Велика депресія: наслідки коронавірусу для світової і української економіки. Режим доступу: <https://hromadske.ua/ru/posts/novaya-velikaya-depressiya-posledstviya-koronavirusa-dlya-mirovoj-i-ukrainskoj-ekonomiki>
11. Управління інноваціями : навч. посіб. / О.І. Гуторов, Л.І. Михайлова, І.О. Шарко [та ін.]. Вид. 2-ге, доп. Харків: «Діса плюс», 2016. 266 с.
12. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 400с.
13. Кіпіоро І.М. Організаційно-економічний механізм розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств: дис. канд. екон. наук. 08.00.04 / Кіпіоро Інна Миколаївна: Умань. 2015, 235с.
14. Інноваційний менеджмент : навч. посібник / Л.І. Михайлова, О.І. Гуторов, С.Г. Турчина, І.О. Шарко. Вид. 2-ге, доп. К.: Центр учбової літератури, 2015. 234 с.
15. Дерманська Л.В. Економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємств харчової промисловості: дис. канд. екон. наук : 08.00.04 ./ Дерманська Людмила Василівна . Тернопіль: 2013. 217 с.
16. Череп О.Г. Критичний огляд методичних підходів до оцінки ефективності інноваційних проектів// Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2012. Випуск 2. Том 1. С. 95-102

Довідка про авторів:

Алла Василівна ЧЕРЕП, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету Запорізького національного університету

Олександр Григорович ЧЕРЕП, кандидат економічних наук, доцент, Запорізький національний університет

МОНІТОРИНГ ФЕЙКІВ ЩОДО КОРОНАВІРУСУ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Моніторинг ЗМІ є головним методом дослідження медіаконтенту та, в ширшому значенні – системи соціальних комунікацій. Про це свідчать численні дослідження українських та зарубіжних вчених.

Дослідники називають моніторинг ЗМІ інструментом, що дозволяє діагностувати якість інформування громадян через ЗМІ; ефективність комунікації, зокрема у трикутнику: влада-медіа-громадянське суспільство.

Йдеться про визначення залежностей категорій та індикаторів (Алексеев А. Н.) [1]; формування основних принципів медіакритики (американський журналіст 1980-х років Кен Сейнс (Ken Sanes) [9]; а також альтернативні концепції вирішення наукових проблем поза традиційних методів таких американських дослідників як Дж. Мангейм та Р. Річ [6].

Це збігається і з поглядами Володимира Різуна, який посилається на Почепцова Г. Г. і відносить вчення про соціальні комунікації до соціального інжинірингу [8].

Відтак, спираючись на вищезначену теоретичну базу, а також на власні розробки актора, вдаємося до аналізу матеріалів моніторингу висвітлення теми коронавірусу у ЗМІ та соціальних мережах. Зокрема зосередимося на основних прикладах та методах виявлення фейків та їх класифікації.

Вартим уваги є сім правил інформаційної гігієни, які запропонували експерти Бі-Бі-Сі. За їхньою версією, пересічний споживач інформації може вдатися до таких дій з метою зупинити поширення неправдивої інформації:

1. Зупинитися і подумати. Йдеться про те, що людині властиве прагнення того, щоб її рідні та близькі були в курсі останньої інформації про епідемію. Тому коли людина отримує нову інформацію, – електронною поштою, у WhatsApp, Facebook або Twitter – вона, скоріш за все спішить поділитися нею.

Однак, на думку експертів Бі-Бі-Сі, перше, що варто зробити для боротьби з дезінформацією, – зупинитися і подумати. Зокрема над тим, що ризики у соцмережах і месенджерах про коронавірус часто спрямовані на те, щоби посіяти паніку:

- "Від психозу будуть інші хвороби". Як Лукашенко підкорив коронавірус в Білорусі
- Коронавірус: чому люди спустошують магазини
- Коронавірус: 9 питань, на які ми досі не маємо відповіді.

Тому експерти Бі-Бі-Сі радять, перш ніж переслати повідомлення, подумати, яка вірогідність того, що це фейк. Якщо є сумніви – надсилати не варто [4].

2. Перевірте джерело. Перш ніж переслати повідомлення, запитайте себе – звідки йде ця інформація?

Якщо джерело - "подруга мого друга" або "сусід колеги моєї тітки", то це майже завжди означає, що інформація - вигадка.

У Facebook на початку березня став популярним пост з порадами від "мого дядька з магістерським дипломом". Сайт Snopes вважає, що він вперше з'явився на сторінці 84-річного англійця.

Цим постом у своєму Instagram поділився телеведучий з Гани, звідти він перекочував до індійських католицьких груп, потім – у WhatsApp і Twitter.

В міру того, як пост ширився мережею, він змінювався. У деяких версіях залишалися розумні поради, наприклад, мити руки. Але вони супроводжувалися неправдивими рекомендаціями про те, як діагностувати вірус.

"Служби охорони громадського здоров'я, такі як ВООЗ, британська Національна служба охорони здоров'я та Центр контролю над поширенням захворювань в США, залишаються найнадійнішими джерелами інформації", - говорить Клер Мілн з британської фактчекінгової організації Full Fact.

Звертати увагу потрібно тільки на офіційні заяви цих організацій.

Експерти можуть помилятися, але вони - значно надійніші за анонімного "знайомого лікаря" або дядька з дипломом [4].

3. Чи може це бути фальшивкою? Зовнішній вигляд буває оманливим, і багато фейків створюють так, щоб вони були схожі на документи з офіційних джерел.

Їхні автори імітують великі новинні організації, зокрема BBC, та урядові установи.

Імітувати бланки ЗМІ та державних установ, як і офіційні акаунти організацій в соцмережах, нескладно. Ще один з методів авторів фейків – накласти текст на скріншот з випуску новин.

Великі літери та невідповідні шрифти можуть бути індикаторами підробки, пояснює Клер Мілн з Full Fact.

Тому в соцмережах інформацію потрібно шукати тільки на перевірених акаунтах новинних та урядових організацій, а також відомих громадських груп.

Якщо ви отримали пост або відео, яке виглядає підозріло, то краще їх перевірити [4].

4. Не певен – не ділися. Не потрібно пересилати повідомлення своїм друзям і близьким, якщо у вас є сумніви щодо їх правдивості. Це радше створює проблеми, ніж допомагає вирішувати їх, тому не варто ділитися інформацією "просто про всяк випадок".

Багато людей викладають сумнівні пости у групі чи спільноті експертів з проханням підтвердити або спростувати інформацію.

Так робити корисно, але перш ніж поділитися постом, переконайтеся, що ви чітко дали зрозуміти, що маєте сумніви та хочете отримати пораду.

Також пам'ятайте, що усі викладені вами фото, якщо ними почнуть активно ділитися, можуть втратити первісний контекст.

5. Перевіряйте кожен факт окремо. У WhatsApp циркулює дуже популярний фейк про коронавірус.

Файл містить як корисні, так і неправдиві поради.

Поеднання фактів і вигадки – один з головних принципів пропаганди. Коли ви отримуєте, наприклад, список рекомендацій, то легко прийняти на віру все, якщо ви точно знаєте, що один з пунктів – правильний. Але фейком може виявитися половина або третина пунктів [4].

6. Обережно, емоції! Вірусною стає інформація, яка викликає у нас емоції, – страх, занепокоєння, засмучення або радість.

"Страх – одна з головних рушійних сил дезінформації, завдяки страху вона процвітає", – говорить експерт Клер Вордл з організації First Draft, яка допомагає журналістам боротися з дезінформацією.

Неспокій та тривогу автори фейків часто намагаються викликати за допомогою закликів до негайних дій.

"Люди завжди хочуть допомогти близьким, тому, коли вони бачать слова "Поради для запобігання ВІРУСУ!" або "Вживайте ці ліки!", то відразу хочуть щось зробити", – говорить пані Вордл [4].

7. Не забувайте про упередженість. Ви ділитесь інформацією, тому що знаєте, що вона правдива, чи тому що вона відповідає вашій картині світу?

Карл Міллер з Центру аналізу соціальних медіа в інституті Demos вважає, що ми найчастіше ділимося постами, які підтверджують наші уявлення про світ.

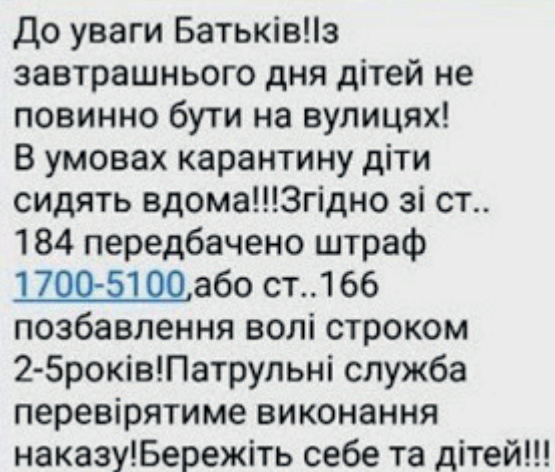
"Ми найбільш вразливі для дезінформації у той момент, коли активно погоджуємося з нею, – говорить він. – Саме цієї миті варто пригальмувати" [4].

Український ресурс ZAXID.NET зібрав найпопулярніші фейки та пояснює, чому у них не варто вірити.

Якщо діти гуляють на вулиці – штраф чи тюрма. Останні дні у месенджерах та групах у соцмережах активно поширюють фейк про заборону дітям гуляти на вулиці під час карантину. За

таке «порушення» начебто навіть передбачений штраф згідно ст. 184 (від 1,7 тис. грн до 5,1 тис. грн) або позбавлення волі до п'яти роки, згідно ст. 166. Контролювати дотримання порядку має патрульна служба (такої в Україні навіть нема, є патрульна поліція).

Попри абсурдність самого повідомлення, його активно почали поширювати серед батьків, навіюючи паніку. Під час карантину справді варто залишатись дома, щоб забезпечити себе від можливого інфікування вірусом, а при виході на вулицю варто дотримуватись дистанції з людьми, уникати рукоштовань, а у громадському транспорті варто носити маски. Проте немає жодної заборони виходити на вулицю як для дорослих, так і для дітей.

До уваги Батьків!!з
завтрашнього дня дітей не
повинно бути на вулицях!
В умовах карантину діти
сидять вдома!!!Згідно зі ст..
184 передбачено штраф
1700-5100,або ст..166
позбавлення волі строком
2-5років!Патрульні служба
перевірятиме виконання
наказу!Бережіть себе та дітей!!!

12:44

Фейк про заборону дітям гуляти на вулицях поширюють у месенджерах. Якщо прочитати цей фейк уважно, то штрафувати батьків обіцяють «згідно ст. 184 та ст. 166». При цьому не вказано, чи йдеться про кодекс про адмінправопорушення, чи кримінальний кодекс. Стаття 184 КУпАП стосується невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей, де не вказано нічого про заборону виходити на вулицю. Вас можуть покарати за цієї статтею, якщо ви залишите малу дитину без нагляду, вона буде жити у незадовільних умовах, буде обмежена у харчуванні та ін.

Стаття 166 ККУ «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною» застосовується, коли певні дії призвели до тяжких наслідків – смерті або каліцтва. Тож чи виходити з дітьми на вулицю під час карантину вирішувати вам.

Смерть від коронавірусу у Львові. Сайт Znaj.ua 17 березня оприлюднив та почав поширювати у соцмережах інформацію про чоловіків в масках, які винесли тіло мертвої людини з львівської багатоповерхівки, припускаючи, що у Львові приховують жертв коронавірусу.

Скривають жертв коронавірусу? Во Львові чоловіки в масках вивезли трупа з багатоповерхівки, лякаючі кадри

Варто нагадати, що у Львові та області наразі немає жодного підтверженого випадку зараження коронавірусом. Усю офіційну інформацію можна прочитати на сайті МОЗ, Центру громадського здоров'я, чи місцевої влади.

Оплата комуналки відтермінується. Проект «По той бік новин» також розвіяв фейк, що через запровадження карантину в Україні на два місяці відтермінували оплату комунальних послуг. Справді Верховна Рада внесла зміни до Закону України про «Про житлово-комунальні послуги» на період карантину. Завдяки цим змінам, якщо ви раптом не зможете заплатити комуналку вчасно, то вам не треба буде платити пеню до 1 липня.

У зв'язку з карантинем відтермінується плата за комунальні послуги

19 марта 2020 09:15 790 1 Экономика

В Італії комуналку теж не скасували. Це фейк.

Лікарні не прийматимуть пацієнтів. Ви також могли прочитати, що через карантин українські лікарні не надаватимуть медичну допомогу, навіть онкопацієнтам та при пологах. Однак МОЗ оперативно спростувало цей фейк.

Медзаклади зараз справді працюють у особливому режимі, приймаючи лише пацієнтів у невідкладних станах. До прикладу, якщо пацієнти захочуть прийти у поліклініку поміряти температуру, тиск, на масаж, фізпроцедури тощо, то їх не приймуть, але ніхто не відмовить у проведенні термінової операції, чи наданні допомоги людині у критичному стані.

Вертоліт з хімікатами. Ще один фейк, який активно поширювати у соцмережах, про вертоліт, який розпилюватиме дезінфікуючі речовини над містом. Щоб уберегтись, варто було закрити вікна у квартирі та не виходити з дому. Немає жодної офіційної інформації про те, хто це робитиме. Вчитуючись у це повідомлення, не важко здогадатись, що це брехня.

Я хочу повідомити вам, що сьогодні з 23:00 вечора будуть вертольоти, які запустять ліки для дезінфекції, це триватиме до 05:00 ранку. Це означає, що ви повинні мати всі вікна закриті на ніч, намагайтеся не виходити на вулицю і не бути на вулиці після 11 години ночі. Спасибі, спробуйте інформувати всіх, щоб нехай знають.

У один і той самий час цей фейк поширювали не лише у львівських групах, а й у інших містах України.

Вчені з'ясували, що... В принципі з таких слів може починатись практично будь-який фейк, який поширюють низькоякісні сайти. Люди, які читають здебільшого заголовки, вірять цій інформації, поширюють її та переказують знайомим, вірячи у примарну вагу невідомих досліджень. Що ж з'ясували вчені про коронавірус?

Ліки є! Насправді, ні. Якщо ви бачите будь-яку інформацію про те, що в Китаї, Італії чи будь-якій іншій країні винайшли ліки від коронавірусу, не вірте цьому. Наразі в світі не існує спеціальних ліків, які б могли вилікувати вас від коронавірусу чи убезпечити від зараження ним.

OBOZREVATEL / ПУЛЬМОНОЛОГІЯ

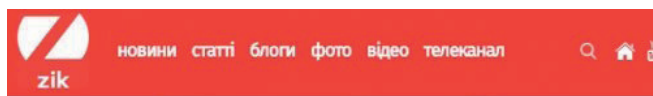
В Італії знайшли ліки від коронавірусу: результати вразили

Нагадаємо, що нещодавно київська фармацевтична компанія «Юрія-Фарм» потрапила у скандал, запустивши рекламний ролик про медичний препарат «Декасан», який, як переконує виробник, «діє на усі складні віруси, включаючи коронавіруси».

Люди з другою групою крові більш вразливі. Таку сенсаційну інформацію поширила низка українських ЗМІ, зокрема УНІАН, ЗІК, ТСН, Кореспондент, посилаючись на Medrxiv – онлайн-архів рукописів у медичних, клінічних та суміжних науках про здоров'я. Колеги з «Наших грошей. Львів» спростували цей фейк, навівши переконливі аргументи.

Це неперевірене дослідження щодо групи крові хворих на коронавірус дійсно опубліковане на сайті Medrxiv. Однак воно ще не було рецензоване експер-

тами, які оцінюють статтю і можуть виявити слабкі сторони в припущеннях, методах та висновках. А до цього часу говорити про будь-які результати зарано [5].

Пандемія коронавірусу: Люди з якою групою крові найбільш уразливі до COVID-19

Агенція Укрінформ також оприлюднила матеріал Дмитра Золотухіна, який за допомогою моніторингової платформи "SemanticForce" та своїх ФБ-друзів регулярно отримує свіжі і нові приклади російської пропаганди. Він наводить один із сотень...

Скріншот із групи у Фейсбуці (Мал. 1, 2).

Дехто "Магас Каменов" розміщує у новоствореній групі пост, про те, що українські лікарі масово розміщують фотографії жахливого стану лікарень.

У першу чергу, одразу слід зазначити, що поширення такої інформації має підстави, оскільки, дійсно існують тривожні відеозвернення від лікарів про забезпеченість персоналом та ресурсами лікарень. Ось, наприклад, **звернення Одеського клінічного медичного центру**, розслідування якого зараз проводиться. Його вже, навіть показали по телеканалах і отримали коментар від головного лікаря про те, що не все відповідає дійсності. Дане відео отримало 57 тисяч поширень.

Однак, повернемося до нашого пана "Магаса", про якого йшлося вище. Його пост зі світлинами ліканяних приміщень також отримав 40 тисяч репостів.

Світлини, що розміщені в пості і дійсно жахливі. (Мал. 3, 4). Однак давайте придивимося до них ближче. Для цього необхідно *відкрити якусь зі світлин та клікнути на ній правою клавішою мишки, щоб обрати "ЗНАЙТИ ЗОБРАЖЕННЯ В GOOGLE"*. Що нам покаже Google, коли ми пошукаємо ці світлини в інтернеті дивись н мал. 5.

Ось [тут можна ознайомитися](#) з усіма світлинами російських лікарень (Мал. 6)..

Тепер повертаємося до [ФБ-профілю](#) самого першоджерела, хто розмістив цей пост – пана "Магаса". По-перше, він пише, що він з Чечні (Мал. 7).

По-друге, він створив профіль на Фейсбук два тижні тому (Мал. 8).

Таким чином, ми за три хвилини назбирали пачку підтверджень, що це є повний і бездарний фейк. Однак, на превеликий жаль, серед тих, 40 тисяч користувачів, хто поширив цю нісенітницю, є не тільки боти, але й реальні громадяни України, які побачили цей треш, коли його занесли репостом у ФБ-групи, з яких вони отримують інформацію.

Прошло шість років, як ми намагаємося побороти цю чуму України – російську рукожопу пропаганду – але люди все ще ведуться. Це доводить той факт, що вірус у нас не в легенях, а в головах.

Потрібно просто перестати репостити фейки і зійтися зі своїм критичним мисленням десь посередині. Кожен з нас – президент! Кожен з нас – #мінстець! ДумайТЕ! [3].

Як вагомий внесок у боротьбі з коронавірусними фейками варто згадати відзначити польське інтернет-видання [Cyberdefence24.pl](#)

Його автори наголосили, що у польському інформаційному просторі останнім часом поширюються такі типові фейки на тему коронавірусу:

Вітамін С і склянка води лікують від коронавірусу (ця інформація походила від нібито китайського професора Чень Хоріна, якого насправді не існує);

Тест на коронавірус можна провести у домашніх умовах (це можна зробити лише у медустанові);

Вживання води чи алкоголю допомагає у боротьбі з коронавірусом (часте вживання води добре для організму, але ніяк не захищає від зараження коронавірусом, алкоголь, навпаки, послаблює імунітет);

Зараження коронавірусом означає смертельний вирок (понад 80% людей легко переносять захворювання, у зоні ризику – люди похилого віку та особи з хронічними захворюваннями);

Домашніх тварин потрібно приспати, щоб вони не заражали людей (немає свідчень, що домашні тварини можуть переносити і заражати людей вірусом SARS-CoV-2);

Вірус може переноситися за допомогою продуктів харчування (за даними Європейського центру з питань безпеки продовольства, на сьогодні немає доказів цього);

Потрібно зробити значні запаси продуктів, оскільки їх не вистачить (у Польщі є значні запаси харчів);

- Варшава буде оточена санітарним кордоном (уряд Польщі заперечує наявність рішення про закриття Варшави);

- Викрадення дитини з інфекційної лікарні у Варшаві (це неправдива інформація, яка поширювалася з інтернет-сторінки, спеціально створеної для викрадення особистих даних користувачів);

- У Польщі закривають кордони окремих воєводств (інформація з'явилася на фейковій сторінці [rnf-24.pl](#), яка імітує справжню сторінку радіо [rnf24.pl](#));

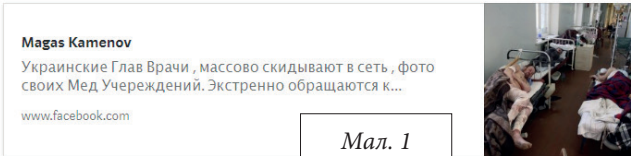
- Закон щодо протидії [коронавірусу](#) у Польщі призведе до того, що всіх громадян вакцинуватимуть (вакцини від коронавірусу на сьогодні не існує);

- Коронавірус є біологічною зброєю, яку виготовили американці (насправді вірус SARS-CoV-2 виник у природних умовах від контактів людини з тваринами-носіями вірусу);

- Коронавірус є генетичною зброєю, яка спрямована проти жителів Центральної Азії (фейк сам вичерпався після початку епідемії в інших регіонах світу);
- Запобіжні заходи, які запроваджує польський уряд, насправді є реалізацією плану “воєнного ста-

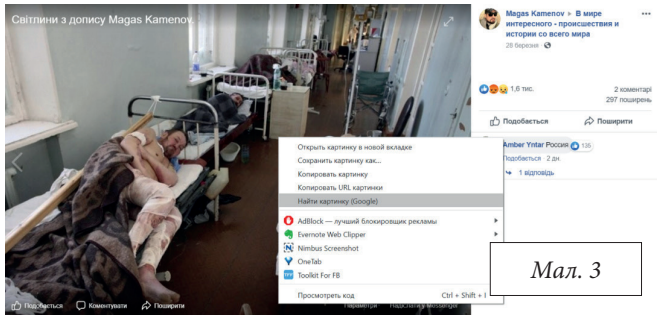
- ну+” (уряд Польщі не має наміру запроваджувати воєнний стан);
- Коронавірус є справою Джорджа Сороса, Генрі Кіссінджера, сімей Ротшильдів, Рокфеллерів тощо (типовий фейк);

Мал. 1

Мал. 2

Мал. 3

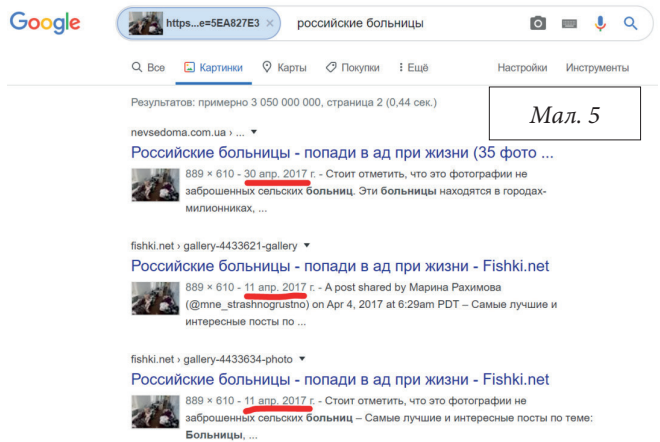
Украинские Глав Врачи , массово скидывают в сеть , фото своих Мед Учреждений. Экстренно обращаются к руководству страны. Наши больницы , если будет эпидемия COVID-19, превратятся в братские могилы. Лечить НЕЧЕМ. Отреформировались !!!!!

Мал. 4

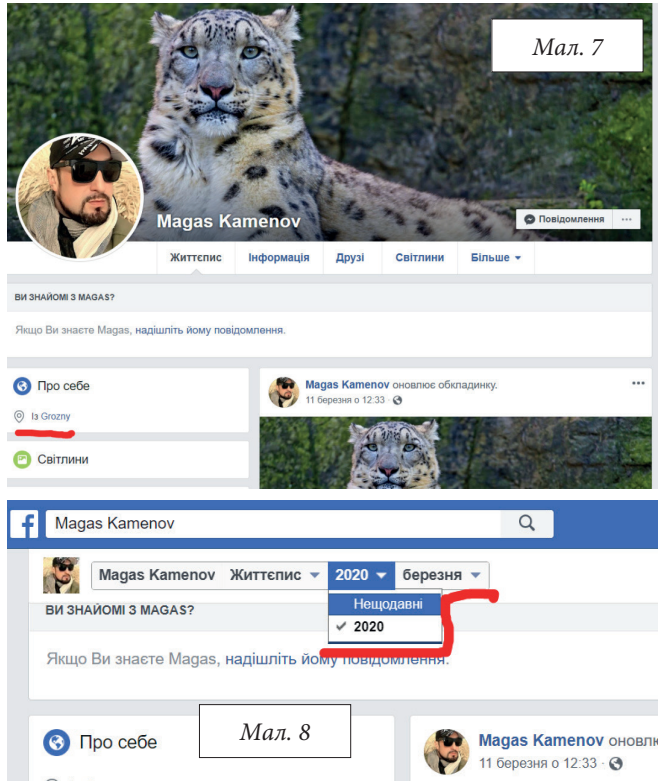
Мал. 8

Мал. 5

Мал. 6

Мал. 7

- ЄС не допомагає у боротьбі з коронавірусом (Єврокомісія виділила на боротьбу з коронавірусом 37,3 млрд євро);

- Китай є рятівником у боротьбі з коронавірусом (Китай зараз намагається допомагати іншим країнам, але на початковому етапі, коли вірус ще не поширився, уряд КНР приховував проблему);

- Коронавірус є прикриттям для запровадження мережі 5G (епідемія коронавірусу не має нічого спільного із запровадженням у Китаї технології 5G).

Водночас, Cyberdefence24.pl застерігає людей від відвідування невідомих і сумнівних інтернет-сторінок із сенсаційними заголовками на теми коронавірусу, картами, де вказано, як поширюється коронавірус чи збільшується кількість заражених - як правило, ці сторінки створені для викрадення особистих даних користувачів.

Інтернет-користувачі мають уникати купівлі в Мережі продуктів і ліків, які нібито мають запобігти зараженню коронавірусом. Крім того, потрібно остерігатися фейкових інтернет-магазинів, які пропонують наприклад, купівлю медичних масок, - слід перевіряти дані цих магазинів чи способи переведення коштів (форму оплати PayPal шахраї використовують найчастіше, оскільки у ній найскладніше подавати скарги).

Крім того, шахраї останнім почали висилати смс-повідомлення нібито від уряду Польщі з тематикою протидії коронавірусу. Уряд Польщі застерігає підприємців від пересилання коштів на фіктивні рахунки нібито міністерства фінансів для погашення податкового боргу, на рахунки урядових структур, які мають піти на посилення валютних резервів Нацбанку, допомогу міністерству охорони здоров'я, чи загальне щеплення у зв'язку з коронавірусом. Людей також просять ігнорувати смс-повідомлення про надання особистих даних нібито у зв'язку з урядовою програмою допомоги продуктивними наборами у зв'язку з коронавірусом [7].

Українські контрозвідники також провели розслідування і розповіли про викриття чергової низки розповсюджувачів «фейків» про коронавірус, частина з яких отримувала завдання робити це з Росії.

За словами СБУ, переважно щодо розповсюджувачів «фейків» матеріали передають у поліцію для адміністративного покарання, але дехто з таких осіб порушує й серйозні статті Кримінального кодексу.

«Зокрема, сьогодні у Дніпрі СБУ припинила діяльність інтернет-агітатора, який за завданням російської сторони публікував у соцмережах неправдиву інформацію про поширення COVID-19 в Україні. Закликав він і до порушення конституційного ладу й територіальної ціліс-

ності України, відповідні завдання надходили українцеві від «куратора» з Росії. Для нагнітання паніки у суспільстві мешканець Дніпра мав робити фото й відео з порожніми полицями в магазинах, черг до аптек, фіксувати роботу спецтехніки і правоохоронців. У подальшому замовники планували використовувати матеріали для підготовки неправдивих новин», - повідомили в СБУ.

Попереднього дня, 22 березня, СБУ вже спростовувала один із «фейків», що їх розповсюджував викритий агітатор.

Слідчі Служби безпеки розпочали кримінальне провадження за статтею Кримінального кодексу про посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, вирішується питання щодо оголошення повідомлення про підозру, мовиться в повідомленні СБУ.

У Службі безпеки також нагадали, що це не перший випадок за останній час, коли СБУ припиняє діяльність «кіберактивістів», які отримують завдання з країни-агресора на дестабілізацію ситуації в Україні.

«У черговий раз закликаємо громадян не довіряти інформації з неперевірених джерел і не поширювати її. Актуальні дані щодо поточної ситуації із розповсюдженням коронавірусу є на офіційних сторінках Міністерства охорони здоров'я України та інших державних установ», - наголосили в СБУ [2].

Таким чином, можемо підсумувати, що основні інструменти протидії коронавірусним фейкам, доступні для пересічного користувача інформації зі ЗМІ та соціальних мереж такі:

Треба сумніватися і не спішити поширювати отримувану інформацію, зупинитися і подумати щодо її вірогідності.

Треба перевіряти джерела. Зокрема, якщо Ви «прогуглите» таку інформацію, то вірогідніше за все вийдете на «ланцюжок» роїських Інтернет-ресурсів, або їхніх прибічників в Україні.

Звертайте увагу на те, чи не є наведені матеріали, схожі на документи з офіційних джерел, логотипи ЗМІ, бланки державних установ, офіційні акаунти організацій в соцмережах а також скріншоти з випуску новин фальшивкою

Перевіряйте кожен факт окремо, щоб не пропустити фейк за низкою правдивих тверджень.

З особливим сумнівом ставтеся до матеріалів, які провокують емоції, заклики до негайних дій, замість подання раціональних фактів та їх неупередженого аналізу.

Треба звертати на незаангажованість авторів, зокрема на те, чи пропонують вони широкий спектр думок і позицій (баланс), або ж лише одну точку зору.

Література

1. Алексеев А. Н. О специфике контент-анализа как социологического метода / А. Н. Алексеев, В. С. Дудченко // Социологические проблемы семьи и молодежи: сборник статей / [под ред. И. И. Леймана]. – Ленинград : Наука, 1972.
2. В СБУ розповіли, яка країна дає завдання розповсюджувати «фейки» про коронавірус в Україні [Електрон. ресурс] // Радіо «Свобода». – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-koronavirus-sbu-rosija-fejk/30504828.html>
3. Золотухін Д. Держава знову виявилася безпорадною перед навалою фейків [Електрон. ресурс] / Дмитро Золотухін // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2909705-rosijski-fejki-pro-koronavirus-v-ukraini.html>
4. Кармайкл Ф, Спрінг М. Фейки про коронавірус у соцмережах: 7 правил інформаційної гігієни / Флора Кармайкл, Маріанна Спрінг [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52280808>
5. Лазуркевич С. Найпоширеніші фейки про коронавірус [Електрон. ресурс] / Софія Лазуркевич // ZAXID.net. – Режим доступу: https://zaxid.net/koronavirus_feyki_chomu_u_nih_ne_treba_viriti_n1499634
6. Мангейм Дж. Б. Политология. Методы исследования / Дж. Б. Мангейм, Р. К. Рич ; [пер. с англ. / предисловие А. К. Соколова]. – Москва : Весь Мир, 1997.
7. Польське інтернет-видання зібрало основні фейки про коронавірус [Електрон. ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2900039-polske-internetvidanna-zibralo-osnovni-fejki-pro-koronavirus.html>
8. Почепцов Г. Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей / Г. Г. Почепцов. – Київ : Альтерпрес, 2010. – 254 с.
9. *Principles of Media Criticism* [Electronic resource] / Transparency. – Access mode: <http://www.transparencynow.com/mediacrit.htm>. – Screen name.

Довідка про автора:

Олександр ЧЕКМИШЕВ, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИСВІТЛЕННЯ COVID-19 НА КАЗАХСЬКОМУ ТЕЛЕКАНАЛІ 24.KZ: АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ АСПЕКТ

24.kz – перший у Казахстані цілодобовий цифровий інформаційний телеканал. Ефірна політика інформаційного каналу сформована за принципом «новини кожні півгодини». Між новинами ефірний час відводиться для тематичних програм. Під час пандемії COVID-19 основна ефірна площа телеканалу присвячена цій тематиці. Основна увага телеканалу при висвітленні вірусу сфокусована навколо боротьби із ним.

Для висвітлення COVID-19 на телеканалі 24.kz використовуються наступні інструменти:

- інформування населення щодо ситуації в країні у вигляді статистичних даних;
- аналітика спеціалістів;
- опитування населення;
- агітація населення дотримуватися рекомендацій лікарів та влади;
- пропаганда здорового способу життя задля профілактики COVID-19 і т.д.

Автором був проведений аналіз співвідношення позитивних та негативних інформаційних матеріалів при висвітленні COVID-19. Для цього використаний метод контент-аналізу, що являє собою кількісно-якісний метод збору і аналізу.

У відповідності до дослідницької мети були поставлені задачі виявити матеріали, де простежується першочергова увага до вірусу та методи боротьби із COVID-19. Об'єктом дослідження стали публікації за період з 23 по 30 березня 2020 року, присвячені висвітленню подій COVID-19. Обраний часовий проміжок відповідає найбільш інтенсивному потоку публікацій. Загальна кількість матеріалів, присвячених вірусу, на телеканалі 24.kz за вказаний період налічує 34 матеріали.

Елементи агітації і пропаганди простежуються у матеріалах різних жанрів: інформаційні повідомлення, репортажі, інтерв'ю, аналітичні огляди. Автори матеріалів використовують дані з різних джерел: власна інформація, повідомлення прес-служб та інформаційних агентств, матеріали інших ЗМІ, офіційна статистика уряду та анонімні джерела. Мета використання елементів агітації та пропаганди полягає у тому, аби зменшити темпи поширення хвороби в країні та заохотити громадян

дотримуватися заходів, спрямованих на боротьбу з COVID-19.

В ході дослідження виявлено, що стиль подачі матеріалів переважно серйозний та нейтральний. Іноді простежується нагнітання ситуації, залякування, іронія, апеляція до співчуття тощо. При цьому журналісти – автори позитивних і негативних матеріалів – користувалися одними і тими ж джерелами.

Варто зазначити, що кількість матеріалів, присвячених COVID-19, що містять елементи агітації, більше, ніж матеріалів, що містять елементи пропаганди. Це зумовлено тим, що агітація є більш м'яким способом впливу на аудиторію аніж пропаганда. Так, матеріали, що містять елементи агітації, присвячені більшою мірою темам, що стосуються методів діагностики COVID-19, боротьби із вірусом, порад щодо убезпечення від хвороби тощо. Матеріали, що містять елементи пропаганди, стосуються в основному порушень правил карантину, наполягають на необхідності їхнього дотримання тощо.

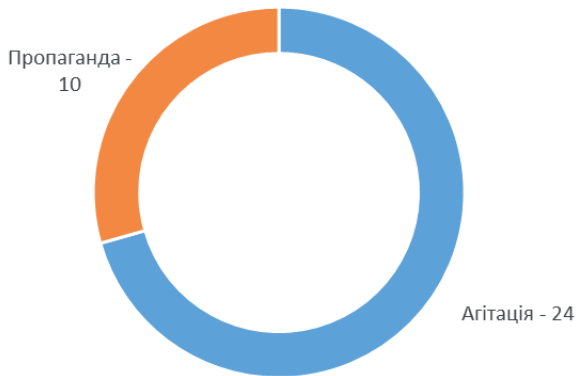
Матеріали з елементами агітації:

Тема матеріалу	Елемент агітації
Нові лабораторії для визначення COVID-19 відкриють в Казахстані	Заохочення населення звертатися до лабораторії в разі виявлення симптомів COVID-19
Список call-центрів з питань коронавірусу в Казахстані	Заохочення населення телефонувати на гарячу лінію з питаннями
Не всі торговельні точки столиці дотримуються режиму карантину	Заклик до продавців дотримуватися режиму карантину
До тисячі масок на день роздають волонтери в Кизилорді	Заохочення населення долучатися до волонтерського руху
Черги біля аптек: чого не вистачає людям	Заклик залишатися вдома та не створювати натовпів

Матеріали з елементами пропаганди:

Тема матеріалу	Елемент пропаганди
Медики звернулися до населення із рекомендаціями профілактики вірусу	Пропагування серед населення дотримуватися рекомендацій лікарів
Сергек буде штрафувати за виїзд з дому	Наполягання на тому аби люди залишалися вдома
На 40% знизилася злочинність в Алматинській області	Пропагування дотримуватися закону в період карантину

Графічно співвідношення матеріалів з елементами агітації і пропаганди можна зобразити так:

У матеріалах телеканалу 24.kz агітація представлена більшою мірою, ніж пропаганда, оскільки агітація є м'якшою формою впливу на глядача. Елементи пропаганди використовуються журналістами переважно у відеоматеріалах, що стосуються рекомендацій лікарів, переходу до здорового способу життя, оскільки в такому випадку пропаганда не несе небезпеки і загрози. Елементи агітації використовуються переважно у відеоматеріалах, що стосуються дотримання режиму карантину та участі у заходах, спрямованих на протидію COVID-19.

Література

1. Методи соціальнокомунікаційних досліджень / В. В. Різун, Т. В. Скотникова // Наукові записки Інституту журналістики. – 2013. – Т. 52. – С. 49 – 53
2. Михайлин І. Основи журналістики / Ігор Михайлин – Київ : Центр навчальної літератури, 2019. – 496 с.
3. Михайлин І. Журналістська освіта і наука / Ігор Михайлин. – Київ : Університетська книга, 2009. – 336 с.
4. Різун В., Скотникова Т. Методи наукових досліджень у журналістознавстві: Навчальний посібник / Володимир Різун, Тетяна Скотникова. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики. 2005. – 97 с.
5. <https://24.kz/ru/>

Аїда ХАМЕТЖАНОВА, студентка I курсу магістратури «Стратегічні комунікації» Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Казахстан)